فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوازدهم، شماره سوم (پیاپی ۴۵)، پاییز ۱۴۰۲
شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X- ۲۵۸۸
http://serd.khu.ac.ir
مقاله پژوهشی صفحات ۵۸-۳۵ **DOR:** 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7

طرح‌ریزی الگوی مدیریت یکپارچه فضایی سکونتگاه‌های روستایی در حریم کلان‌شهرها

مصطفی طالشی *؛ استاد گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
سمیرا طالشی؛ دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری، گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۲/۲۳ پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۰۶/۱۲

چکیده

در بازاندیشی به الگوها و رویکردهای برنامه‌ریزی توسعه سرزمینی در دهه های اخیر دیدگاه غالب همواره توجه به پارادایم فضایی و به تبع آن توازن و پایداری نظام سکونتگاهی است. درحالی که ردیابی تجارب برنامه‌ریزی توسعه فضایی در بسیاری از کشورهای جنوب و به ویژه برنامه‌های توسعه در ایران همواره تمرکز بر سیاست‌های غالب توسعه ملّی ـ منطقه‌ای شهرگرایی شتابان بوده است. این چنین روند توسعه شهرنشینی و ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی در پیرامون شهرها یکی دیگر از جلوه‌های اجتماعی ـ اقتصادی و کالبدی ـ فضایی متمایز است. این جلوه نامتوازن نظام سکونتگاهی از طریق شکل‌گیری پدیده‌هایی همچون الحاق روستاها به شهرها، خزش شهری و به ویژه اسکان غیر رسمی در پیرامون شهرها همراه شده است. این پژوهش با روش اسنادی و تحلیل محتوی در ادبیات نظری و تجربیات برنامه‌ریزی فضایی و توسعه منطقه‌ای درپی دستیابی به الگوی نظری مطلوب درنظام مدیریت شهری ـ روستایی درحریم کلانشهرها است. با تعمیق درنظام مدیریت روستایی سه رویکرد غالب قابل تحلیل و ارزیابی است. در رویکرد تمایز فضایی ـ عملکردی شهری ـ روستایی همواره انتزاع‌پذیری دو زیر نظام سکونتگاهی درپیرامون کلانشهرها برای دستیابی به الگوی مدیریت توسعه کالبدی و اجتماعی ـ اقتصادی مورد توجه است. رویکرد دوم نظام مدیریت فضایی شهر و پیرامون کلانشهرها بر اساس برنامه‌ریزی ساختاری ـ راهبردی مبتنی بر حاکمیت اعمال مدیریت شهری متمرکز است. درحالی که رویکرد سوم بدنبال مدیریت یکپارچه شهری ـ روستایی است.این الگو با دسترسی به ادبیات برنامه-ریزی توسعه فضایی پایدار درچارچوب پارادایم فضایی بدنبال پیوند ساختاری ـ عملکردی با تعادل و توازن کالبدی ـ فضایی و اجتماعی ـ اقتصادی نظام سکونتگاه‌های شهری و روستایی در پیرامون کلانشهرها است. نتایج این پژوهش حاکی از پذیرش و چگونگی مدل مفهومی برای تحقق‌پذیری رویکرد سوم برای پایداری و مدیریت شهر و سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهری است.

واژگان کلیدی: مدیریت فضایی یکپارچه، توسعه شهری ـ روستایی، حریم کلانشهرها، برنامه‌ریزی فضایی.

* M_taleshi@pnu.ac.ir

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

۱) مقدمه

یکی از مهمترین مباحث مدیریت فضایی در فضاهای ملی و منطقه‌ای، پایداری نظام سکونتگاهی و بویژه رویکرد توسعه یکپارچه توسعه روستایی ـ شهری است. زیرا ردیابی تحولات توسعه منطقه‌ای در بسیاری از شهرها و کلانشهرها با اقتصادهای مختلف در کشورهای شمال و بویژه جنوب با بروز افزایش روند جمعیت شهری، پدیده-های همچون حومه‌نشینی و سایر گونه‌های سکونت‌پذیری شهری(حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی) در فضاهای پیرامون شهری‌گسترش‌یافته است. درپی تسلط نظام‌های اقتصادهای رانتی تغییرکاربری اراضی و ناپایداری اجتماعی ـ اقتصادی و کالبدی تخریب نظام توسعه سکونتگاه‌های شهری و روستایی را بوجودآورده است. در این ارتباط کالانتاریدیس به نقش مدیران محلی در جذب‌جمعیت شهری دارای توانمندی‌های مالی توجه می‌دهد که چگونه با جذب سرمایه‌های شهروندان و با روندگسترش سرمایه‌گذاری آنان در پیرامون سکونتگاه‌های روستایی تحولات ساخت و سازهای غیر شهری و روستایی شکل گرفته است(Kalantaridis, 2010:2). در نواحی روستایی کشور فنلاند گسترش توسعه خانه‌های دوم ساکنان شهری در روستاهای حریم شهری، تغییر کاربری زراعی را باعث شده، زیرا برای روستایی دیگر فقط فعالیت‌های کشاورزی از جذابیت و اشتغال برخوردار نبوده و به فعالیت‌های غیر زراعی همچون خدمات تجاری و سایر فعالیت‌های اقتصادی می پردازند Vepsalainen and). (Pitkanen ,2010:194 در شهر بارسلونای اسپانیا در دو دهه اخیر با افزایش جمعیت در نواحی حریم شهری به دلیل توسعه نظام شبکه حمل و نقل وتحولات فضایی ـ عملکردی ناشی از آن، فعالیت‌های صنعتی و خدماتی شکل گرفته که اثرات آن موجب فعالیت بخش خدمات در بسیاری از سکونتگاه‌های روستایی این شهر شده است (Angel, Lopez, 2010: 119). در فرانسه نیز گسترش فرهنگ حومه‌نشینی و تغییر الگوی کاربری زمین، بسیاری از فضاهای نیمه شهری و روستایی در حریم شهرهای متوسط و بزرگ با عملکرد خدمات تجاری کشاورزی شده و این امر موجبات مدیریت شهری و روستایی متفاوتی را بوجود آورده است Paquette and). Domon,2001:215)

از سوی دیگر توسعه شهرگرایی‌درکشورهای درحال توسعه (کشورهای جنوب)بویژه در پیرامون شهرها و روستاهای حریم آن‌ها بسیار گسترده‌تر و زندگی ساکنان شهرها و حاشیه‌ها را تحت تأثیر قرار داده و چالش‌های پیچیده‌ای را برای سیاست‌گذران برنامه‌ریزی منطقه‌ای و مدیران شهری و روستایی را به وجود آورده است. نتایج پژوهش‌های اقتصادکشورهای آمریکای جنوبی‌همچون‌پرو برزیل(Eckstein, 1990) ، بولیوی ,Vanlindert) (Vanwesten,1991و کاستاریکا(Lawrence et al1996) و کشورهای آسیایی نظیرنپال ,Moffat, Finnis) (2005، پاکستان(Rizvi et al, 2006)، اندونزی(Garr1996) ، جاکارتا، مانیل، بانکوک ,Murakami et al) (2005و عربستان (Mobarak, 2004) حاکی ازآن است که با گسترش و رشد فیزیکی سریع شهرها، چالشی اساسی برای نواحی شهری و نواحی روستایی پیرامون شهرهارا به وجودآورده که پیامد آن‌نه فقط برای مناطق روستایی اطراف شهرها مثبت نبوده بلکه رشد فزاینده شهرگرایی افسارگسیخته و ناکارآمدی برخی سیاست های فضایی و طراح نامناسب شهری‌بهمراه سایر عوامل فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تحولات ساختاری_کارکردی و توسعه نامتوازن حریم شهرهارا درپی داشته و این امر بستر مناسبی را برای گسترش اسکان غیررسمی و سایر فضاهای افسارگسیخته را به وجود آورده است.

بدین ترتیب روند توسعه اقتصادی _ اجتماعی کشورهای جنوب (در حال توسعه) دردهه‌های اخیر مبتنی برورویکردهای اقتصادی سیاسی فضا بر دو پایه، نخست گرایش شبه مدرنیزاسیون و دیگری شتاب در توسعه بخش صنعت بعنوان پیشران توسعه فضایی. شکل گرفته است. عملکرد این رویکرد نظری، موجب شکل‌گیری الگوی

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

سکونت، شهرگرایی و به شکلی ناقص شهرنشینی و از نظر کالبدی، توسعه فیزیکی بی رویه شهرها را درپی داشته است. به دیگر سخن، برآیند الگوی توسعه در کشورهای "جنوب" در دهه های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ میلادی از یکسو مهاجرت از "روستا" به "شهر" و از سوی دیگر گسترش بی رویه و نامتناسب فضای شهرها بوده است. برقراری روند توسعه بر روند توسعه شهرنشینی ناقص که متأثر از نظریه‌های نئوکلاسیک در اقتصاد و رهیافت "قطب رشد" در برنامه‌ریزی فضایی در سال‌های مزبور سرچشمه گرفته است. در این فرآیند دو عملکرد بر نظام فضای سکونتگاه‌های روستایی در این کشورها فراهم آمده است. در ابتدا بسیاری از سکونتگاه‌های روستایی پایداری جمعیت خود را از دست داده و خالی از سکنه شدن و درپی آن مهاجرت نیروی جوان کار روستایی به شهرها برای دستیابی و امید کسب شغل و درآمد در کارگاه‌های شبه صنعتی مونتاژ را باعث شده و دیگری شکل‌گیری فضاهای حاشیه‌ای در کنار شهرهای بزرگ و کلانشهرها و گسترش ناموزون آن دسته از روستاهایی که در پیرامون شهرها استقرار داشته‌اند.

درفضای سرزمینی، علاوه بر نظریه‌ها و رویکردهای متداول اقتصاد سیاسی توسعه، اجرای اصلاحات ارضی در دهه ۱۳۴۰ خورشیدی و فروپاشی مدیریت سنتی مالک و زارع و شیوه تولید وابسته به آن و نبود جایگزین مناسب برای اعمال مدیریت کارآمد، میزان قابل توجهی از نیروی کار روستایی فاقد زمین و مهارت حرفه‌ای مناسب به مراکز شهری بزرگ مهاجرت کردند. به این ترتیب در فرایند توسعه، پدیده حاشیه‌نشینی در کنار کلانشهرها و قطب‌های توسعه شکل گرفت و گسترش فیزیکی شهرها نیز روستاهای پیرامونی (روستاهای واقع در حریم) شهرها را از نظر کالبدی مورد تهدید و تعرض قرار داده است. مجموعه این رخدادهای کالبدی متکی بر دیدگاه مسلط نوسازی و تداوم رشد اقتصادی بوده است. فلسفه "اقتصاد نئوکلاسیک" که اساس نظریه‌های مربوط به رشد اقتصادی را تشکیل می‌دهد، بین کارآیی (Efficiency) تولید و عدالت (Equity) توزیع تمایز قائل است و از میان انگیزه‌های اقتصادی، اولویت را با کارآیی دانسته تا تولید و پس‌انداز و سرمایه‌گذاری توسط کارآفرینان را تشویق کند (صرافی، ۱۳۷۷: ۲۴).

با این روند، سکونتگاه‌های روستایی واقع در حریم شهرها به دلیل نزدیکی مکانی و وابستگی کالبدی _فضایی با شهر از امکانات، محدودیت‌ها، فرصت‌ها و چالش‌های متعددی برخوردار شده‌اند که در دیگر روستاهای کشور به چنین شدتی وجود ندارد. استقرار در پیرامون شهر و بهره‌مندی از شبکه ارتباطی مناسب، استفاده از زیرساخت‌ها و خدمات شهری بویژه در زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی - اجتماعی برای اینگونه از روستاها را امکان‌پذیر ساخته است. فرصت‌های شغلی، عمدتا" در بخش خدمات، زمینه تأمین درآمد و کار را برای ساکنین روستاهای واقع در حریم شهرها، فراهم آورده است، به گونه‌ای که گروهی از این روستاها، کارکردی "خوابگاهی" یافته‌اند. روستائیان روزها در شهر به کارگری ساختمانی و کارگاه‌های صنعتی و یا مشاغل خدماتی اشتغال دارند و شب‌ها در روستاهای پیرامونی به سر می‌برند. در این میان عامل مهاجرت از روستا به شهر، بویژه در مورد روستاهای خوابگاهی که در پیرامون کلانشهرها و شهرهای صنعتی قرار دارند، تأثیر تعیین کننده دارد. مهاجرین کنده از روستاهای دوردست که به امید یافتن شغل به شهرهای بزرگ و صنعتی مهاجرت می‌کنند، چون به دلیل گرانی زمین و مسکن نمی‌توانند در بافت درونی و متن شهر سکونت کنند، لاجرم به دنبال زمین و مسکن ارزان و احتمالا" بدور از محدودیت‌های قانونی و مقرراتی ساخت و سازهای شهری، به روستاهای حاشیه شهر پناه می-برند. گسترش تدریجی کالبد شهر به پیرامون و دست‌اندازی شهر به اراضی روستاهای اطراف، محدودیت‌ها و زیان‌های کالبدی اقتصادی، اجتماعی و محیطی خاص خود را نیز تحمیل می‌نماید؛ از یکسو ساختار معیشت روستا تحت تأثیر همجواری با شهر به تدریج تغییر ماهیت داده و از مکانی تولیدی با محتوایی غالبا" کشاورزی به

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

کانونی بی هویت و وابسته به شهر تبدیل و در نتیجه ساخت اقتصادی روستا تابع فرایندهای اقتصادی شهر می-شود؛ از طرفی، وجوه اجتماعی _ فرهنگی ساکنین روستاها نیز با فاصله گرفتن از تحولات و پویایی اندام وار درونی متأثر از جریانات و تحولات اجتماعی – فرهنگی بیرونی و برآمده از شهر می‌شود که به دلیل سرعت و شدت اثرگذاری، نتیجه‌ای جز دگرسویی با ساخت اجتماعی موجود در روستا را ندارد؛ از بعد کالبدی در روستاهای حریم به عنوان مهمترین اقامتگاه مهاجرین و همچنین متأثر از گسترش فیزیکی شهر، زمین‌های زراعی روستا، ارزش تجاری یافته و بازار خرید و فروش زمین‌های زراعی و تبدیل آنها به زمین‌های مسکونی، خدماتی و کارگاهی رونق می‌گیرد. در این ارتباط، افزون بر اینکه بافت و کالبد روستا دستخوش تغییر کارکرد و ماهیت می-شود، به تدریج طبقه‌ای از صاحبان درآمدهای بالنسبه فراوان (در مقیاس روستا) را شکل می‌دهدکه خود عامل تشدید و رونق بازار زمین در روستا می‌شود؛ افزایش تقاضا برای مسکن از جمله عوامل دیگر برای ساخت و سازهای بی ضابطه و بی رویه است که خود نقشی اساسی در آشفتگی ساخت و بافت کالبدی روستا ایفا می‌نماید. حال پرسش اساسی آن است که با شناخت و تحلیل آثار و پیامدهای حاصل از روابط و مناسبات یک سویه و در پاره‌ای از موارد ناپایدارساز از سوی سکونتگاه‌های شهری به سکونتگاه‌های روستایی پیرامونی، کدام رویکرد و اعمال کدام مدیریت فضایی، پایداری نسبی و پیوند نظام سکونتگاهی را به منظور توسعه پایدار منطقه‌ای فراهم می‌آورد.

به منظور شناخت ابعاد موضوعی ـ عملکردی حرایم شهری به لحاظ نقش‌های اساسی سکونتگاه‌های روستایی بایستی ضمن آسیب‌شناسی، ظرفیت‌های این سکونتگاه‌ها بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد. در شناخت فضایی و عملکردی سکونتگاه‌های روستایی و سکونتگاه‌های شهری ابعادی همچون موقعیت جغرافیایی و بستر محیط طبیعی، اجتماعی ـ فرهنگی، اقتصادی، کالبدی ـ فضایی و مدیریتی - نهادی قابل توجه است که در این گفتار به لحاظ نقش ابعاد اقتصادی، کالبدی ـ فضایی و مدیریتی_ نهادی در طرح‌ریزی مدیریت یکپارچه توسعه روستایی ـ شهری بیشتر مورد توجه قرار می گیرد.

۲) مبانی نظری

در بازشناسی به مطالعات و پژوهش‌های مرتبط با حوزه مدیریت نظام سکونتگاه‌ها در فضای پیرامون شهرها و به ویژه در دستیابی به بازآفرینی نظام مدیریت سکونتگاه‌های شهری_ روستایی، نتایج حاکی از آن است که پژوهش‌های موجود و در پی آن نظام مدیریت فضایی سکونتگاه‌ها در قالب سه رویکرد موضوعی / مفهومی قابل طبقه‌بندی است. رویکرد اوّل اختصاص به تمایز فضایی وعملکردی شهری ـ روستایی دارد که در آن همواره سکونتگاه‌های روستایی و سکونتگاه‌های شهری به‌صورت انتزاعی مورد مطالعات و پژوهش توسط اندیشمندان حوزه‌های مطالعاتی همچون جغرافیدانان، اقتصادان، جامعه‌شناسان و برنامه‌ریزان شهری قرار گرفته و در پی آن الگوی مواجه برای برنامه‌ریزی و مدیریت روستایی ـ شهری طرح‌ریزی شده است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

رویکرد دوم، برنامه‌ریزی ساختاری ـ راهبردی مبتنی بر مدیریت شهری است. در این رویکرد اندیشمندان حوزه مطالعات و برنامه‌ریزان شهری در پی آن شهرسازان و برخی نظریه‌پردازان مدیریت شهری آن را رهبری می‌کرده‌اند. در این رویکرد، برنامه‌ریزان در پی آن هستند که با اندیشه‌ورزی و طرح‌ریزی نظام مدیریت راهبردی در حوزه شهر و پیرامون از طریق حاکمیّت نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، دستاورهایی را برای نظارت و مدیریت سکونتگاه‌های انسانی پیرامون شهر به ویژه سکونتگاه‌های روستایی برنامه‌ریزی نمایند.

رویکرد سوم، نگرش مدیریت یکپارچه شهری ـ روستایی در حریم شهرها مبتنی بر راهبرد شبکه منطقه‌ای و سایر رویکردهای بومی فضای سرزمینی است. این رویکرد که حاصل اندیشه‌ورزی علومی همچون جغرافیا، جامعه‌شناشی، اقتصاد و شهرسازی است. آنان پایه‌های نظری بنیادین خود را بر رویکردهای نظام‌وار و چگونگی تفکر نظام شبکه سکونتگاهی طرح‌ریزی می‌نماید. در این رویکرد همزیستی و تعامل ساختاری ـ عملکردی سکونتگاه‌های انسانی مطمع نظر است که البته در فضاهای منطقه‌ای حوزه شهر و پیرامون نیز از کاربرد اساسی برخوردار است. زیرا در تعاملات فضایی ـ عملکردی سکونتگاه‌های شهری و روستایی مدیریت حاکم بر این فضا در تعامل و همزیستی سکونتگاهی است که مطلوبیّت شبکه نظام سکونتگاهی را ارتقاء می‌بخشد.

رویکرد اول تمایز فضایی ـ عملکردی روستا ـ شهری در مدیریت حریم شهری

براساس پژوهش‌ها و مطالعات حوزه شهر و پیرامون در اوایل دهه ۱۹۵۰ میلادی توسط پژوهشگران حوزه‌هایی همچون جغرافیا، شهرسازی و علوم مرتبط به ویژه مدیریت رویکرد غالب حاکی از آن است که سکونتگاه‌های شهری یا به عبارتی نواحی شهری چه نقش‌آفرینی را در توسعه نواحی روستایی برعهده دارند. در واقع به عبارت روشن برخی طرفدار این نظریه و نگرش هستند که شهرها دارای نقشی انگلی*بر سکونتگاه‌های روستایی دارند و همواره مازاد درآمد تولید و انتقال سرمایه به نواحی شهری و به ویژه سکونتگاه‌های شهری انتقال می‌یابد (بوبک و دیگران، ۱۹۴۵). در مقابل بسیاری از اندیشمندان و متفکران برنامه‌ریزی، اعتقادی مخالف را رهبری می‌کرده‌اند و به این معنی که نواحی شهری از نقشی مولد†برخوردارند و از این فرآیند انتقال سرمایه، تکنولوژی و به عبارتی فرهنگ شهری موجب توسعه روستایی و به عبارتی ارتقاء عملکرد سکونتگاه‌های روستایی را دربر خواهد داشت و البته در بسیاری از مطالعات بر این عملکرد نیروهای مولد توسعه شهرنشینی و به عبارتی شهرگرایی در کشورهای در حال توسعه تأکید ویژه داشته‌اند که از جمله می‌توان به پژوهش‌های سینگر (singer)، لوئیس و دیگران اشاره کرد. با این بیان، نگاه اندیشه‌ای در این رویکرد آن است که فقط روابط و مناسبات سکونتگاه‌های شهری و روستایی مورد توجّه قرار می‌گیرد و اصل مقوله پیوند نظام سکونتگاهی از طریق تعاملات اقتصادی _ اجتماعی مکمل صورت نمی‌پذیرد. امّا در این‌جا این پرسش قابل طرح است که آیا تفاوتی میان روابط‡، مناسبات§ و پیوند** نظام سکونتگاهی وجود ندارد. در حالیکه هر یک از مقولات از ادبیات جداگانه‌ای برخوردار است.

*. parasitic
†. generative
‡. relations
§. relationships
** . linkages

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

بدین ترتیب برخی از پژوهش‌های و مطالعات در روابط شهر و روستا و نظام سکونتگاهی و بالطبع آن مدیریتی ناشی از عدم درک ناپیوندی میان سکونتگاه‌های شهری و روستایی است. در واکاوی به این مطالعات مفاهیم همچون الحاق، ادغام، خزش و پدیده ساختاری ـ کارکردی اسکان غیر رسمی در پیرامون شهرها ناشی از رویکردی است که همواره ناپیوندی فضایی ـ عملکردی روستا ـ شهری را مطمع نظر قرار می‌دهد و در پی آن در تلاش است که با مدیریت منفصل از سکونتگاه‌ها به ویژه در مدیریت روستایی، الگوی از مدیریت روستایی را در سکونتگاه‌های روستایی پیرامون شهرها از طریق مداخله اجرایی به وسیله دستگاه‌ها و نهادهای دولتی به ساماندهی نظام کالبدی ـ اجتماعی ـ اقتصادی بپردازد.

رویکرد دوم برنامه‌ریزی ساختاری ـ راهبردی حریم شهری مبتنی بر مدیریت شهری

رویکرد دوم ناظر بر برنامه‌ریزی ساختاری _ راهبردی حریم شهرها مبنی بر الگوی مدیریت شهری است. در این رویکرد همواره برتری و حاکمیّت سکونتگاه‌های شهری بر نظام سکونتگاهی به ویژه سکونتگاه‌های حریم شهرها قابل توجّه است. در این ارتباط مجموعه طرح‌ها و الگوهای مداخله کالبدی و اجتماعی_اقتصادی و مدیریتی در پیرامون شهرها از طریق اعمال مداخله و برتری فزاینده نظام مدیریت شهری قابل ارزیابی است.

تجارب موجود در این رویکرد ،مجموعه طرح‌ریزی در چند گروه در پیرامون شهرها و حریم شهری قابل توجّه است. گروه اوّل طرح‌ها مربوط به مداخله کالبدی از طریق محدوده‌ها و جدایی‌گزینی صرفاً کالبدی است.در گروه اوّل طرح‌ریزی محدوده به اصطلاح متمایزساز شامل طرح‌هایی همچون کمربند سبز*نواحی حومه‌ای†نواحی پیراشهری‡و حاشیه شهری _ روستایی است.در گروه دوم قلمرو و محدوده پهنه‌ای برای اعمال مدیریت شهری بر فضاهای حریم شهرها تبدیل به مکان _ پهنه شده است. در این گروه اعمال مدیریت شهری از ایجاد سکونتگاه‌های فراشهری§شهرهای حاشیه (شهر _ لبه) و شهرهای اقماری یاد می‌شود که تجارب موجود نشانگر آن است که با ایجاد تعدد و ایجاد سکونتگاه‌های فاقد هویّت مکانی _ فضایی و بعضاً ایجاد مکان پهنه فاقد عملکرد در حریم شهرها، ساختار نظام سکونتگاه‌های حریم شهرها دچار از هم گسیختگی بیشتری شده است. بعبارت دیگر نظام‌مندی‌های اجتماعی _ اقتصادی سکونتگاه‌ها و پهنه‌های عملکردی پیرامون مورد بی‌توجّهی قرار گرفته است. بنابراین در جمع‌بندی کلان این رویکرد ساختاری _ راهبردی برای حریم شهرها برای دستیابی به مدیریت نظام سکونتگاهی به ویژه مدیریت روستایی فاقد انسجام ساختاری _ کارکردی برای تقویت و پیوند نظام سکونتگاه‌ها به منظور ایجاد ساختار نظام سکونتگاهی پایدار و هم‌افزا است.

رویکرد سوم مدیریت یکپارچه شهری ـ روستایی

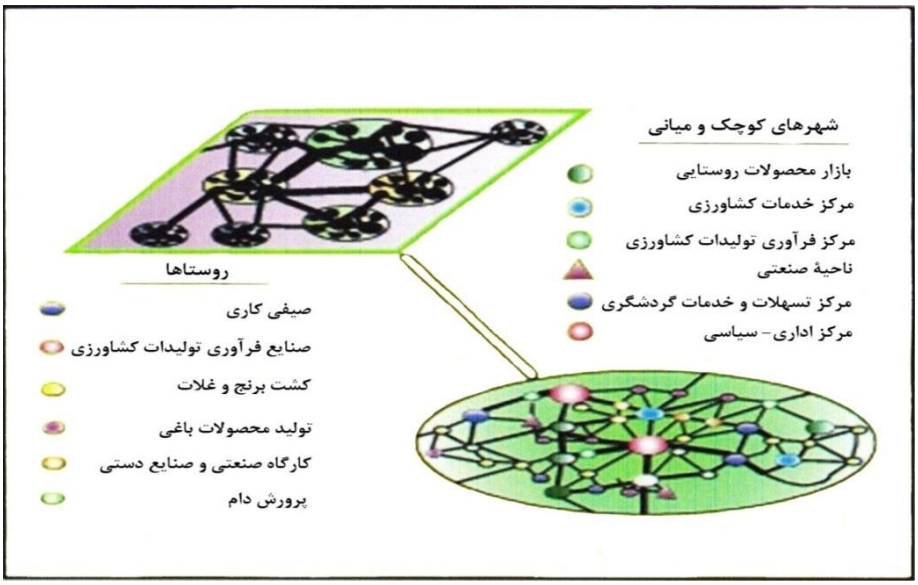
با بیان طرح موضوع در مقدمه این گفتار، مقوله توسعه شتابان شهری و ازهم گسیختگی مکانی ـ فضایی نظام سکونتگاهی در پیرامون شهرها دربسیاری از کشورهای شمال و جنوب با اقتصادهای متفاوت، موج‌های از محدودیت‌ها، فرصت‌ها و چالش‌های متعددی را بوجود آورده است. استقرار نظام سکونتگاه‌های روستایی در پیرامون شهر و بهره‌مندی از شبکه ارتباطی مناسب استفاده از این زیرساخت‌ها و خدمات شهری بویژه در زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی - اجتماعی. فرصت‌های شغلی، عمدتاً در بخش خدمات، زمینه تأمین درآمد و کار

*. Green Belt
†. Subarbia
‡. Peri - urban
§. Extraterritorial Jurricdiction

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

را برای ساکنین روستاهای واقع در حریم شهرها، فراهم آورده است، به گونه‌ای که گروهی از این روستاها، کارکردی "خوابگاهی" یافته‌اند. روستائیان روزها در شهر به کارگری ساختمانی و کارگاه‌های صنعتی و یا مشاغل خدماتی اشتغال دارند و شب‌ها در روستاهای پیرامونی به سر می‌برند. در این میان عامل مهاجرت از روستا به شهر، بویژه در مورد روستاهای خوابگاهی که در پیرامون کلان‌شهرها و شهرهای صنعتی قرار دارند، تأثیر تعیین‌کننده دارد. مهاجرین از روستاهای دوردست که به امید یافتن شغل به شهرهای بزرگ و صنعتی مهاجرت می‌کنند، چون به دلیل گرانی زمین و مسکن نمی‌توانند در بافت درونی داخل شهر سکونت یابند، لاجرم به دنبال زمین و مسکن ارزان و احتمالاً بدور از محدودیت‌های قانونی و مقرراتی ساخت و سازهای شهری، به روستاهای حاشیه شهر پناه می‌برند.

بدین ترتیب با مسئله‌شناسی از ساختار فضایی شهر و پیرامون و بویژه مدیریت حریم شهرها و ردیابی نظام اندیشه‌ای برای سازمان بخشی نظام سکونتگاهی در شهر و پیرامون و بویژه انتظام بخشی در نظام سکونتگاهی رویکرد سومی با عنوان رویکرد شبکهٔ منطقه‌ای قابل توجه است. این رویکرد در چارچوب برنامه‌ریزی فضایی یکی از راهبردهای انتظام فضایی در راستای توسعهٔ یکپارچه روستایی- شهری است که قاعدتاً بر این باور استوار است که حضور شهرها و روستاها در یک واحد توسعهٔ منطقه‌ای، با تکیه بر پیوندهای روستایی- شهری، می‌تواند از یک سو، از تنوع فعالیت‌های (اجتماعی- اقتصادی) و توانمندی‌های مکمل موجود بین مراکز متنوع سکونت‌گاهی و از دیگرسو، از این فعالیت‌ها بین هر مرکز سکونت‌گاهی و حوزهٔ نفوذ بلافصل آن بهره‌مند گردد. در این چارچوب، روابط بین مراکز سکونت‌گاهی بیش‌تر افقی، مکمل و دوسویه خواهد بود (سعیدی، ۱۳۹۲: ۲۰-۱۱).

شکل ۱. الگوی نظری شبکهٔ منطقه‌ای و پیوندهای روستایی ــ شهری منبع:(سعیدی، ۱۳۹۲)

افزون بر این، آن‌چه که در این بین باید مطرح باشد، تأکید بر *محورهای توسعه پایدار* است که قاعدتاً عرصهٔ وسیع‌تری، فراتر از *منابع* صرف انسانی و اقتصادی را شامل می‌گردد. این محورها عبارت‌اند از:

- حفاظت از محیط روستا و کاهش خطرات و سوانح طبیعی؛
- حفاظت و گسترش مبانی پایداری سکونت‌گاه‌ها و رفع و تعدیل عوامل ناپایداری؛

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

- رفع محدودیت‌های ناشی از سوء مدیریت، در کنار ترغیب مشارکت‌های مردمی به‌منظور حمایت از مدیریت کارآمد فضایی در سطوح مختلف محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای، و
- ارتقاء کارآیی محلی و ناحیه‌ای و ارتقاء نقش فضایی مراکز سکونت‌گاهی.

بدین ترتیب رویکرد غالب برای برون‌رفت از ناپایداری نظام سکونتگاه‌های شهری و روستایی در پیرامون حریم شهرها، انتظام فضایی ـ عملکردی نظام سکونتگاهی و دستیابی به الگوی مدیریت روستایی سکونتگاه‌های روستایی حریم شهرها مبتنی بر رویکرد مدیریت یکپارچه روستایی ـ شهری است. البته پشتوانه نظری این رویکرد همواره نظریه شبکه منطقه‌ای بازاندیشی داگلاس و رویکردهای بومی همچون پویش ساختاری ـ کارکردی و منظومه‌های روستایی توسط نظریه‌پرداز و پیشگام توسعه فضایی در ایران عباس سعیدی است. در این ارتباط به پژوهشگران جوان توصیه می‌شود، اندیشه‌ها و تجربیات ایشان را در ایران مورد توجه و تحلیل قرار دهند.

۳) روش تحقیق

در این گفتار، روش تحقیق، بر اساس مطالعات اسنادی و ردیابی مباحث نظری در پژوهش‌های مرتبط به شهرو پیرامون و چگونگی اثبات رویکردهای متصور در برنامه‌ریزی پایدار نظام سکونتگاهی صورت پذیرفته است. در ادامه نیز با ردیابی پراکندگی نظام استقرار سکونتگاه‌های روستایی پیرامون شهرها در واحدهای مطالعاتی در سطح ملی بر پایه تقسیم سرزمینی استانی دستیابی به الگوی مدیریت فضایی یکپارچه روستایی مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

۴) یافته‌های تحقیق

در چارچوب پارادایم برنامه‌ریزی فضایی و الگوها و رویکردهای متصور مدیریت شهری ـ روستایی پیرامون شهرها درفضای سرزمینی، همواره پرسش بنیادین آن است که کدام رویکرد برای مدیریت فضایی نظام سکونتگاهی حریم شهری از مطلوبیت، هم‌افزایی، پایداری و پیوند فزاینده‌ای برخوردار است. انتخاب و بکارگیری مدیریت فضایی پیرامون شهر، مستلزم درک صحیح از ویژگی‌های چگونگی استقرار سکونتگاه‌های روستایی این عرصه فضایی است. به عبارت دیگر، روستاهای واقع در حریم شهرها علاوه بر عملکرد اقتصادی تولید کشاورزی به دلیل برخورداری از موقعیت مکانی و مناسبات کالبدی ـ فضایی همجواری با شهرها روستانشینان فرصت‌های اقتصادی جدیدی را از طریق زیرساخت‌ها و خدمات شهری، برای فعالیت‌های مکمل کشاورزی و خدمات به منظور کسب درآمدهای جدید را به دست می‌آورند. در برابر این ظرفیت‌ها، محدودیت‌ها و چالش‌های همچون آسیب‌های اجتماعی ـ اقتصادی و کالبدی ـ فضایی به دلیل توسعه فیزیکی شتابان شهرها از طریق شیوع پدیده‌های همچون الحاق، خزش و حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی در سکونتگاه‌های روستایی قابل توجه و ارزیابی است. به منظورانتخاب چارچوب مفهومی برای مدیریت بازآفرینی کارآمد، تشریح ابعاد و ویژگی‌های نظام سکونتگاهی در پهنه فضای عملکردی شهر وروستاهای حریم شناخت ویژگی‌های روستاها از ابعاد محیطی، اجتماعی ـ اقتصادی و کالبدی ـ فضایی ضروری است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

بعد محیط ـ اکولوژیک

موقعیت جغرافیایی و شرایط مکانی ـ فضایی روستاهای استقرار یافته در حریم شهرها، به گونه‌ای است که بدلیل حاکمیت تمرکز جمعیت روستایی و فعالیت غالب کشاورزی از یک سو و محدودیت ناشی از مقرارت و ضوابط قانونی و اجرایی برای بهره‌برداری از منابع طبیعی از سوی دیگر موجبات تخریب گسترده و فزاینده از محیط طبیعی در فضاهای روستایی را باعث شده است. موقعیت روستاهای حریم به دلیل همجواری در بهره‌برداری خدمات گسترده شهری منجر به ایجاد تمرکز کانون جذب مهاجرین روستایی شده و همین عامل موجب تغییر و تخریب در کاربری اراضی و به گونه‌ای تصرف در اراضی خارج از بافت روستایی را درپی داشته که تبعات کالبدی ـ فضایی آن منجر به کاهش سطح اراضی کشاورزی و تخریب چشم‌انداز طبیعت روستایی است. البته در کنار این مباحث بدلایل تراکم جمعیت و تغییر کاربری زمین و بهره‌برداری بی‌رویه از محیط طبیعی و به مناسبت همجواری با فضاهای شهری و فعالیت شبه‌صنعتی از طریق استقرار کارگاه‌های غیراستاندارد در فعالیت کشاورزی، دامداری نیز صدمات بسیار جبران‌ناپذیری بر محیط طبیعی از طریق پساب‌ها، انباشت مواد زاید جامد و پسماندهای نیمه صنعتی و کشاورزی وارد می‌سازد. بدین ترتیب یکی از چالش‌های مدیریت روستاهای حریم شهرها ناشی از تغییرات کیفیت محیط زیست طبیعی به عنوان عامل بنیادی و بسترساز سکونتگاه‌های انسانی بشمار می‌رود و بدیهی است یکی از الزامات در پایداری نظام سکونتگاهی به‌ویژه روستاهای حریم شهرها، پیوند فعالیتی ـ عملکردی فعالیت‌های مختلف درچارچوب حفاظت محیط طبیعی است.

بعد محیط اجتماعی - فرهنگی

وجود ظرفیت‌های اقتصادی روستاهای پیرامون شهرها با ویژگی‌های اجتماعی - فرهنگی متنوع بمنزله شکل‌گیری کانون‌های جذب جمعیت جدید از روستاهای همجوار و در پاره‌ای از موارد انتقال مآزاد جمعیتی شهرهای کوچک را بسوی پیرامون کلان شهرها باعث می‌شود. در نگاه اول روستاهای حریم شهرها به دلیل امتیازات همزیستی با شهرها با ایجاد نسبی فرصت‌های شغلی و برخورداری از خدمات رفاهی مواجهه با جمعیت و تمرکز قابل توجهی می‌شوند که در سایه امنیت نسبی فعالیت، درآمد از طریق افزایش میزان باروری و رشد جمعیتی دردوره‌های زمانی کوتاه مدت اولین تغییرات در ساختار جمعیتی این روستاها را باعث می‌شود. از سوی دیگر تحول در ساختار جمعیتی به لحاظ ابعاد سنی، جنسی و وابستگی این جمعیت به ساختارهای اجتماعی و بعضا فرهنگی نا همگن قومی باعث می‌شود که نحوه برخورد با آن از نظر نظام برنامه‌ریزی و مدیریت اجتماعی بیشتر مورد توجه قرارگیرد.زیرا درغیراینصورت شاهد بروز ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی و تغییرپذیری در ساخت اجتماعی و فرهنگی جمعیت ساکن در روستاهای حریم شهرها و ازهم‌گسیختگی ناشی از تداخل اجتماعات روستایی از جامعه میزبان اولیه که روحیه‌های اجتماعی متفاوتی با سایر جمعیت‌های روستایی و شبه‌شهری مهاجر از شهرهای کوچک و یا شهرک‌های همجوار داشته‌اند، زمینه و بستر ناهنجاری‌های رفتاری و ایجاد بسترهای جرم‌خیزی و کانون‌های انحرافات اجتماعی و فرهنگی را در پیرامون شهرها به‌وجود می‌آورد.

بعد محیط کالبدی ـ فضایی

در محیط کالبدی ـ فضایی پیرامون شهرها و به‌ویژه چگونگی استقرار روستاهای حریم شهرها و روابط و مناسباتی که در عملکرد اقتصادی اجتماعی شهر با روستاهای حریم برقرار می‌نماید. در نگاه اول روابط سکونتگاهی، مبتنی بر روابط و مناسبات موزون، دوسویه و مکمل شکل نمی‌گیرد. به عبارت دیگر متأثر از کانون

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

برتر و مسلط شهری روابط بصورت جریان یکسو و یک طرف سازمان می‌باید و از سوی دیگر گرایشات، جهت و شدت جریانات فضایی و منافع حاصل از آن به سود شهرها و به‌ویژه در عملکردهای گسترده و وسیع سرعت می‌پذیرد. در چنین سازمان فضایی به دلیل روابط و مناسبات نابرابر مکانی ـ فضایی در فضای پیرامون شهرها با تمرکز و انباشتگی سرمایه و خدمات در کانون سازمان فضایی که شهر برتر استقراریافته مواجه می‌شویم و در برابر آن روستاها به دلیل حاکمیت و تسلط جریان‌های اقتصادی شهر برتر از توان اقتصادی ناچیزی برای حداقل تحرک رشد و توسعه خالی می‌شود. در چنین فضای عملکردی به دلیل مجاورت روستاهای واقع در حریم شهرها، روندهای از روستاها با تجمع و تراکم جمعیت مواجه می‌شویم که این امر نشانگر ازهم‌گسیختگی کالبدی _ فضایی است و در طی زمان الگوی متمرکز توسعه فضایی در سازمان فضایی پیرامون شهرها زمینه‌ساز شکل‌گیری خوشه‌های سکونتگاهی متشکل از روستاهای کوچک، بزرگ و بی‌قوارگی در پیرامون فضای شهرهای برتر می‌شود.

بنابراین، به دلیل وجود روابط نابرابر مکانی _فضایی و ناهنجاری‌های فضایی در پی جریان‌ها و فرایندهای اجتماعی _ اقتصادی حاکم بر فضای شهری، تغییرات شگرف در ساختار کالبدی به‌ویژه در ساخت و بافت کالبدی روستاهای حریم شهرها تسهیل می‌شود. این تأثیرات در مصادیقی چون تحولات بی‌رویه در الگوی معماری مساکن و بافت‌های روستایی، روند توسعه فیزیکی سکونتگاه‌های روستایی حریم، تحولات سریع نظام کاربری اراضی از کاربری کشاورزی به کاربری مسکونی، خدماتی و کارگاهی است. در همین ارتباط نتایج پژوهش‌های موجود تغییرات و بروز در نابسامانی کالبدی ـ فضایی روستاهای حریم شهرها به شکلی است که حتی در روستاهای دارای طرح‌هادی مصوب نیز ازهم‌گسیختگی کالبدی و کارکردی بسیار وسیع و گسترده بروز و ظهور می‌باید.

بعد محیط نهادی ـ مدیریتی

چگونگی نظام استقرار، توزیع و تراکم جمعیت، تنوع مباحث فرهنگی و اجتماعی و فعالیت‌های اقتصادی حاکم در روستاهای حریم شهرها عرصه فعالیتی و زیستی گوناگونی را به‌وجود آورده که برخی جلوه‌های آن نظیر انباشتی جمعیت با خاستگاه‌های فرهنگی متفاوت بروز انحرافات اجتماعی و بحران امنیتی را از یک سو و تشدید مسایل اجتماعی ـ فرهنگی و پیچیدگی آنها، ظرفیت بالقوه را برای وقوع برخی بحران‌های سیاسی _ اجتماعی به‌وجود می‌آورد. از دیگر سو به‌دلیل انبوهی جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی، سکونتگاه‌های شبه‌شهری، شهرک‌های نوبنیاد و افزایش سطح مطالبات اجتماعی و اقتصادی این جوامع، موضوع قابل‌توجه نارسایی‌های نهادی ـ مدیریتی از اهمیت فراوانی برخوردار است. زیرا در فضای عملکردی فعال و پرشتاب این روستاها شاهد حضور دستگاه‌های متعدد متولی امور روستایی، شهری و سایر سازمان‌های خدمات‌رسان اجتماعی و اقتصادی هستیم که به‌دلیل نبود سازمان مدیریت هماهنگ و یکپارچه هم به نوعی شرایط بلاتکلیف وجود دارد که از عوارض آن نابسامانی و آشفتگی اجتماعی _اقتصادی وکالبدی این‌گونه روستاها را تشدید می‌نماید. این امرنه فقط نقش‌آفرینی سازمان‌ها، نهادها ومتولین مرتبط با توسعه روستایی و شهری را دچار چالش‌های مدیریتی می‌نماید، بلکه در بسیاری از موارد اقدامات برنامه‌ریزی و طراحی نظام برنامه‌ریزی شهری و روستایی به دفعات مورد انتقاد کارشناسان و شهروندان قرار گرفته است. البته در کنار این گوناگونی نظام مدیریت از هم گسیخته که موجب عرضه فعالیتی ناکارآمد می‌شود و وجود گروه‌های مختلف اجتماعی ناهمگن بستر افزایش نارضایتی شهروندان و جامعه محلی را درپی داشته که دستمایه برخورداری احزاب و گروههای سیاسی را نیز فراهم می‌آورد. زیرا گرایشات سیاسی مختلف برای کسب برتری‌های انتخاباتی و بستر رقابت‌های

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

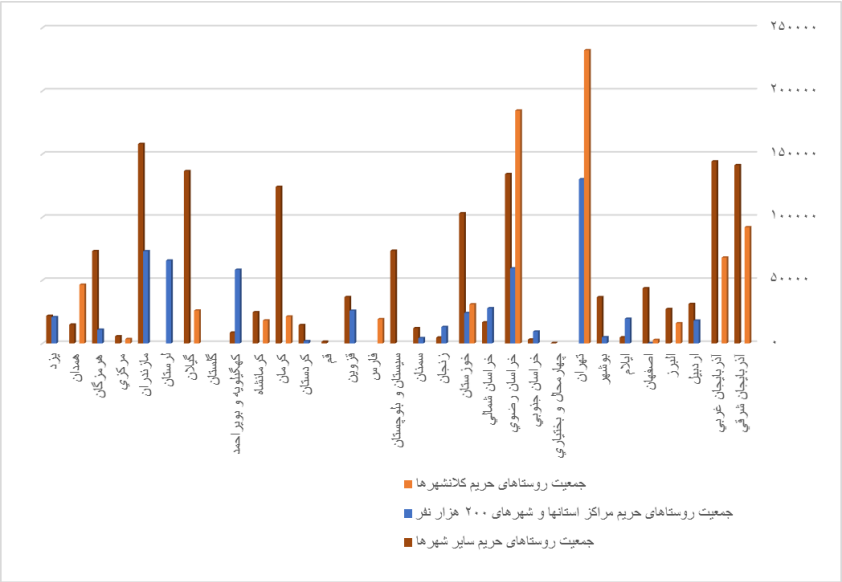
مختلف سیاسی را نیز در این عرصه‌های سکونتگاهی تشدید می‌نماید و از این دیدگاه، روستاهای حریم شهرها منبع بالقوه برای جلب آراء بوده و بیشتر از مکان‌های دیگر در معرض شعارهای انتخاباتی و در دوران پس از انتخابات، در معرض داوری و قضاوت برنامه‌های جناح‌های سیاسی قرار می‌گیرد. با تعمق در برخی از پژوهش های اخیر، نتایج نشان می دهد که برخی توافقات نهادهای اجرایی مسئول، گام‌هایی در مسیر بهبود وضعیت مدیریت روستاهای حریم شهرها، برداشته شده است اما به‌دلیل همجواری و گاه وجود روابط و مناسبات روستاهای پیرامونی با شهرها، مدیریت روستایی دچار محدودیت‌ها و بعضاً ازهم‌گسیختگی مدیریت فضایی و کالبدی شده است. به گونه‌ای که اگر روستاهای حریم به شبکه خدمات زیرساختی و زیربنایی شهر وصل باشد یا وصل شود، نهادهای مسئول در مدیریت شهر، گرایش به مداخله خواهند داشت و عوارض، دریافت‌ها و پرداخت‌ها، دیگر تابع شرایط روستایی نبوده، بلکه در بهترین حالت ترکیبی از مقررات روستایی و شهری ناظر بر ساخت و ساز کل نظام مدیریت اجرایی را دچار بحران فزاینده می‌نماید.

بدین ترتیب، ضرورت تدوین چارچوب مفهومی برای سیاست‌گذاری مناسب برای سازمان نظام مدیریت و اعمال الگوی نظام اجرایی نهادی در روستاهای حریم و فضای عملکردی شهر و پیرامون بسیار حائز اهمیت است. بنابراین تصویر وضع موجود روستاهای حریم شهرها نیازمند یک نهاد هماهنگ کننده برای بسترسازی مدیریت یکپارچه و اعمال سیاست‌گذاری و هماهنگی دستگاه‌ها و نهادهای اجرایی و نظارتی بیش از پیش ضروری است. بر این اساس پرسش اساسی با توجه به ابعاد سکونتگاه‌های روستایی پیرامون شهرها، این است که کدام الگوی مدیریتی با توجه به نقش و جایگاه بعد نهادی از قابلیت و کارآیی بیشتری برخوردار است.

نتایج آماری سازمان‌ها و نهادهای مرتبط در سال ۱۴۰۰ خورشیدی حاکی از آن است که تعداد ۲۸۹۵ پارچه سکونتگاه روستایی در پیرامون فضای شهری در سطح ملّی قابل شناسایی است. با توجّه اهمیّت موضوع مدیریت روستاهای استقرار یافته در فضای کلانشهرهای کشور که از نظر این پژوهش از آسیب‌پذیری حادتری نیز برخوردار است و به نظر می‌رسد که بایستی نظام مدیریت روستاهای در این فضاهای با اولویّت اوّل مورد توجّه قرار گیرد، نتایج نشان می‌دهد که ۵۷۸ روستا (حدود ۲۰ درصد) در این گونه روستاها قرار دارند که البته کلان شهر مشهد ۱۴۳ روستا (بیش از ۲۴ درصد این گونه) کلان شهر تهران ۱۳۷ روستا (بیش از ۲۳ درصد تعداد روستاها و بیش از ۲۴ درصد میزان جمعیّت حاشیه‌نشین)، کلان شهر ارومیه ۱۰۹ ر وستا (بیش از ۱۸ درصد تعداد روستاها و ۸ درصد جمعیّت حاشیه‌نشین) و در ادامه به ترتیب کلانشهرهایی همچون شیراز، تبریز، کرمانشاه و رشت قرار دارند.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

شکل۲. توزیع مکانی روستاهای حریم شهرها به تفکیک استان‌ها و گونه‌شناسی شهری

در گونه شناسی دوم، روستاهای استوار یافته در مراکز استانی و یا شهرهای بیشتر از ۲۰۰ هزار نفری وضعیّت به گونه‌ای است که ۵۱۱ روستا (بیش از ۱۷ درصد) قابل شناسایی است. توزیع فضایی این روستاها در سطح ملّی حکایت از این دارد که در استان خراسان رضوی با ۱۲۱ روستا (۲۳ درصد روستاها و بیش از ده درصد جمعیّت روستایی حاشیه‌نشین)، استان مازندران ۸۴ روستا (بیش از ۱۶ درصد و ۱۳ درصد جمعیّت روستایی حاشیه‌نشین)، لرستان ۶۹ روستا (بیش از ۱۳ درصد و بیش از ۱۱ درصد جمعیّت روستایی حاشیه‌نشین) و در ادامه استان تهران با ۵۸ روستا (بیش از ۱۱ درصد و بیش از ۲۳ درصد جمعیّت روستایی حاشیه‌نشین) قرار گرفته است.

گونه سوم روستاهای واقع در حریم سایر شهرهای استانی در فضای ملّی است. این امرضرورت شناخت و ارزیابی و سازمان‌دهی برای مدیریت یکپارچه فضایی روستایی را دوچندان می نماید. زیرا این اقدام به گونه‌ای مقوله مدیریت پیشگیرانه روستایی را برای بروز پدیده‌های همچون خزش روستایی را اسکان غیر رسمی و جلوگیری از بسیاری مسائل و معضلات روستایی ـ شهری را در آینده تعدیل ومدیریت خواهد کرد و البته به نظر می‌رسد همزمان با مدیریت روستاهای در حریم کلان شهرها بایستی، دستیابی به مدیریت روستایی در سایرشهرهای استانی در اولویّت ویژه بایستی قرار گیرد. البته این بدان معنی نیست که گونه دوم روستاهای واقع در سایر مراکز استانی و شهرهای ۲۰۰ هزار در اولویّت کمتری قرار دارد. در واقع در گونه اوّل مدیریت و سازمان‌دهی نظام سکونتگاهی برای کاهش بروز بحران در فضاهای کلان شهری ضروری است در حالیکه در روستاهای گونه سوم مقوله امر پیشگیری و طرح‌ریزی نظام مدیریت روستایی را از مطلوبیّت بیشتری برخوردار می سازد. نتایج بررسی‌های اخیر نشان می‌دهد که در گونه سوم با ۱۸۰۶ روستا (بیش از ۶۲ درصد) روستاهای استقرار یافته در حریم شهرها مواجه هستیم که از این نظر باز هم نشانگر ضرورت امر پیشگیری بر درمان را در مدیریت روستایی حریم شهرها تأیید می‌نماید. تحلیل فضایی این گونه از روستا تفاوت با دو گونه قبلی دارد، به صورتی که استان گیلان با ۲۳۴ روستا (۱۲ درصد و بیش از ده درصد جمعیّت روستایی حاشیه‌نشین) در اولویّت اوّل و به ترتیب استان‌های آذربایجان غربی (۱۸۵ روستا و بیش از ۱۵ درصد جمعیّت روستایی حاشیه‌نشین)، خراسان رضوی

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

(۱۸۴ روستا که با بیش از ده درصد روستا و بیش از ۹ درصد جمعیّت روستایی حاشیه‌نشین)، مازندران (۱۷۰ روستا) و کرمان (۱۳۳) قرار دارد.

با این تصویر از وضعیّت کلان روستاهای حریم در پیرامون شهرها، اطلاعات در جدول ۱ویژگی‌های استقرار جمعیّت و مشخّصات کلان جمعیّتی روستاهای حریم شهرها به تفکیک استان‌ها را نشان می‌دهد. البته به منظور تجسم فضایی از نظر تعداد روستاهای شکل ۲ نیز به خوبی شرایط استان‌ها را برای انتخاب اولویّت‌های مطالعاتی و پژوهشی در استان‌ها نیز حائز اهمیّت است.

جدول ۱. خصوصیّات کلان استقرار میزان جمعیّت روستاهای حریم شهرها به تفکیک استان‌ها و گونه‌شناسی شهری

روستاهای حریم / استان	در حریم کلانشهرها			مراکز استان‌ها و شهرهای ۲۰۰ هزار نفری			در سایر شهرهای استان		
	تعداد روستاها	میزان جمعیّت به نفر	متوسط نفر ـ روستا	تعداد روستاها	جمعیّت	متوسط نفر ـ روستا	تعداد روستاها	جمعیّت	متوسط نفر ـ روستا
آذربایجان شرقی	۳۵	۹۲۰۰۱	۲۶۲۹	–	–	–	۱۱۵	۱۴۱۱۹۸	۱۲۲۸
آذربایجان غربی	۱۰۹	۶۷۹۹۰	۶۲۴	–	–	–	۱۸۵	۱۴۴۱۷۱	۷۷۹
اردبیل	–	–	–	۲۰	۱۸۰۴۲	۹۰۲	۴۱	۳۱۲۵۲	۷۶۳
البرز	۸	۱۵۹۹۵	۱۹۹۹	–	–	–	۳۱	۲۷۲۱۰	۸۷۸
اصفهان	۴	۲۷۳۷	۶۸۴	۱	۱۸۳	۱۸۳	۳۴	۴۳۷۰۹	۱۲۸۶
ایلام	–	–	–	۸	۱۹۵۰۳	۲۴۳۷	۱۰	۴۷۹۲	۴۷۹
بوشهر	–	–	–	۲	۴۹۱۳	۲۴۵۶	۲۳	۳۶۵۹۱	۱۵۹۱
تهران	۱۳۷	۲۳۲۲۲۶	۱۶۹۵	۵۸	۱۳۰۰۲۸	۲۲۴۱	۱	–	–
چهارمحال و بختیاری	–	–	–	–	–	–	۱	۳۳۳	۳۳۳
خراسان جنوبی	–	–	–	۱۳	۹۳۷۶	۷۲۱	۲۰	۳۰۹۳	۱۵۵
خراسان رضوی	۱۴۳	۱۸۴۴۳۴	۱۲۸۹	۱۲۱	۵۹۴۲۸	۳۲۳	۱۸۴	۱۳۴۱۱۸	۷۲۹
خراسان شمالی	–	–	–	۱۹	۲۷۸۵۵	۱۴۶۶	۱۳	۱۶۷۱۲	۱۲۸۶
خوزستان	۹	۳۰۹۴۷	۳۴۳۸	۱۴	۲۴۰۹۳	۱۷۲۱	۹۵	۱۰۳۰۹۲	۱۰۸۵
زنجان	–	–	–	۱۳	۱۳۰۲۹	۳۲۵۷	۴	۴۶۳۶	۱۱۵۹
سمنان	–	–	–	۲	۴۲۱۷	۲۱۰۹	۳۲	۱۲۰۹۰	۳۷۸
سیستان و بلوچستان	–	–	–	–	–	–	۶۷	۷۳۳۹۵	۱۰۹۵
فارس	۴۰	۱۹۲۳۰	۴۸۱	–	–	–	۶۹	–	–
قزوین	–	–	–	۲۰	۲۵۹۱۰	۱۲۹۵	۴۰	۳۶۷۲۹	۹۱۸
قم	–	–	–	–	–	–	۱	۱۳۷۴	۱۳۷۴
کردستان	–	–	–	۵	۱۸۴۳	۳۶۹	۲۲	۱۴۵۲۱	۶۶۰
کرمان	۱۲	۲۱۳۲۴	۱۷۷۷	–	–	–	۱۳۳	۱۲۳۹۸۶	۹۳۲
کرمانشاه	۲۸	۱۸۲۱۸	۶۵۱	–	–	–	۴۳	۲۴۷۲۱	۵۷۵
کهکیلویه و	–	–	–	۱۹	۵۸۳۰۹	۳۸۸۷	۱۵	۸۵۶۶	۵۷۱

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

روستاهای حریم / استان	در حریم کلانشهرها			مراکز استان‌ها و شهرهای ۲۰۰ هزار نفری			در سایر شهرهای استان		
	تعداد روستاها	میزان جمعیّت به نفر	متوسط نفر ـ روستا	تعداد روستاها	جمعیّت	متوسط نفر ـ روستا	تعداد روستاها	جمعیّت	متوسط نفر ـ روستا
بویراحمد									
گلستان	–	–	–	۲۱	–	–	۷۰	–	–
گیلان	۲۸	۲۶۰۶۹	۹۳۱	–	–	–	۲۳۴	۱۳۶۴۵۹	۵۸۳
لرستان	–	–	–	۶۹	۶۵۶۲۷	۹۵۱	–	–	–
مازندران	–	–	–	۸۴	۷۳۰۰۷	۴۲۹	۱۷۰	۱۵۷۹۷۹	۹۲۹
مرکزی	۳	۳۴۴۰	۱۱۴۶	–	–	–	۹	۵۶۳۶	۶۲۶
هرمزگان	–	–	–	۹	۱۰۸۶۰	۱۲۰۷	۷۸	۷۳۰۹۵	۹۳۷
همدان	۲۲	۴۶۴۹۹	۲۱۱۳۵۹	–	–	–	۳۰	۱۴۸۹۱	۴۹۶
یزد	–	–	–	۱۳	۲۰۸۰۶	۱۶۰۰	۳۶	۲۱۸۱۶	۶۰۶
کل کشور	۵۷۸	۷۶۱۱۱۰	–	۵۱۱	۵۶۲۹۷۰	–	۱۸۰۶	۱۳۹۶۱۶۵	–

مأخذ: اطلاعات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور آخرین سرشماری مرکز آمار ایران

بنابراین بر اساس این تصویر شناسی از ابعاد متصور موضوعی در پیرامون شهرها و اطلاعات کمی نظام سکونتگاه‌های روستایی در فضایی عملکردی شهرها همواره یکی از چالش‌های بنیادین در نظام توسعه سرزمینی همواره دستیابی به توازن سرزمینی و تعادل نظام توسعه‌ای در فضاهای ملّی ـ منطقه‌ای است. توازن‌بخشی به سطوح عملکردی در این فضاها مستلزم درک واقعی از چگونگی استقرار نظام سکونتگاهی به ویژه سکونتگاه‌های روستایی و شهری و تعاملات فضایی در بستر سازمان فضایی ملی است.

البته این نکته نیز ضروری است که در مسئله‌شناسی سازمان فضایی کشور، یکی از مباحث کلیدی از هم گسیختگی ساختار فضایی در پی تمرکز اعمال سیاست‌های توسعه در بخشی از نظام سکونتگاهی به ویژه سکونتگاه‌های شهری است. در پی نظام مدیریت توسعه حاکم بر تمرکزگرایی، بخشی‌گری و تمرکز اقتصاد سرزمینی مبتنی بر مزیّت نسبی برخی سکونتگاه‌ها منجر به توسعه شتابان شهرگرایی در فضای ملّی و منطقه‌ای شده است. در پی این نگرش فضایی ـ عملکردی، توسعه به سرزمین نظام مدیریت روستایی در سطح کلان و به ویژه سکونتگاه‌های روستایی پیرامون و حریم کلان شهرها، شهرهای منطقه‌ای و به عبارت روشن‌تر سکونتگاه‌های شهری در سطح فضاهای محلّی ـ منطقه‌ای دچار آسیب‌های کالبدی ـ فضایی و اقتصادی ـ اجتماعی فراوانی شده‌اند.

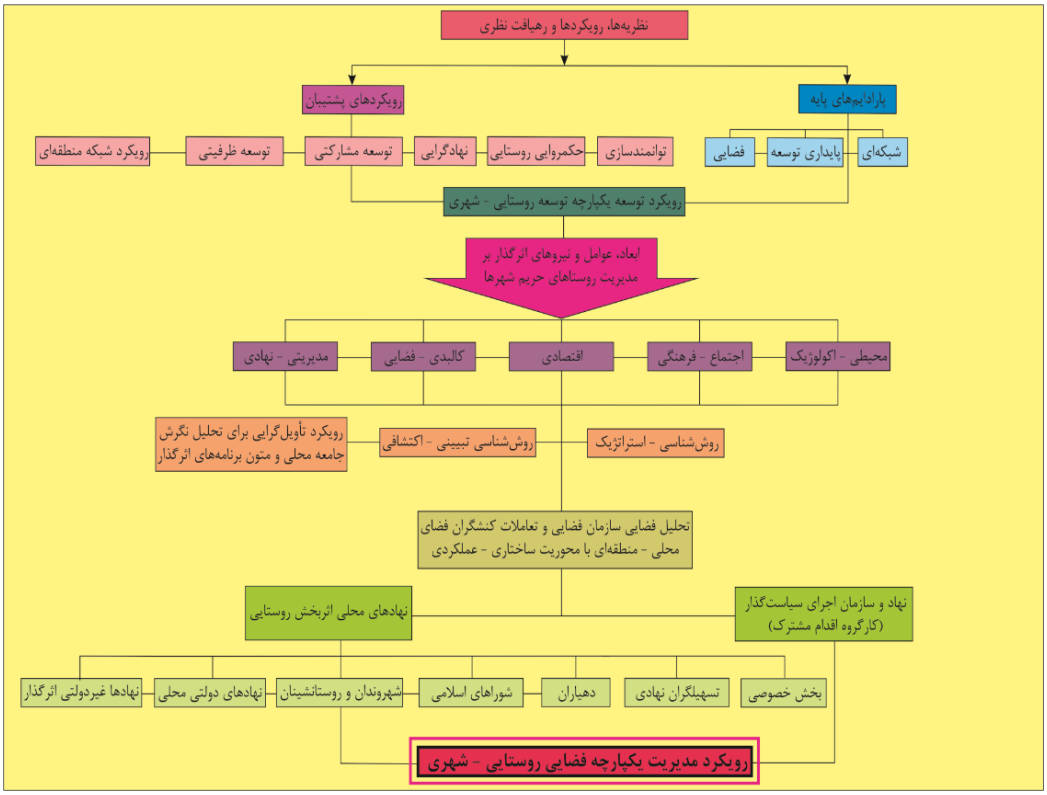
بدین ترتیب برای دستیابی به توسعه یکپارچه و متوازن سرزمینی از دیدگاه منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و دستیابی به نظام مدیریت یکپارچه فضایی روستایی در حریم شهرها نیازمند مداقه بیشتر درنظریه‌ها و رویکردهای پایه همچون توسعه پایدار، توسعه متوازن منطقه‌ای در چارچوب برنامه‌ریزی فضایی - راهبردی و رویکرد مدیریت یکپارچه نظام سکونتگاهی مبتنی بر همزیستی و یکپارچگی فضایی ـ عملکردی سکونتگاه‌های روستایی ـ شهری است.

در همین ارتباط چارچوب رویکرد مفهومی مدیریت روستاهای واقع در حریم شهرها به منظور اعمال مدیریت شایسته و مطلوب رویکرد مدیریت یکپارچه فضایی روستایی ضروری است. البته دستیابی به این رویکرد مستلزم التزام نظری ـ مفهومی به پارادایم‌ها و بنیان‌های نظری پایه همچون پارادایم فضایی در سطح کلان و چارچوب نظری برنامه‌ریـزی فضایی. راهبردی به عنوان اعمال مدیریت فضایی است. البته پارادایم توسعه پایدار

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

و یا پایداری توسعه با انتظام‌بخشی به پایداری نظام سکونتگاهی نیز از دیگر ضروریات رویکرد مفهومی الزام‌آور در دستیابی به مدیریت توسعه سرزمینی در سطح کلان و سکونتگاه‌های شهری و روستایی در سطح خرد است. این پارادایم‌های بنیادین، در افق و نگاه کلان نظری ـ مفهومی بایستی برای دستیابی به الگوی مدیریت روستایی حریم شهرها، با برخی از رویکردهای پشتیبان همراه شود تا ظرفیّت اعمال مدیریت همه جانبه و پایدار روستایی در حریم شهرها را راهبری نمایند. این رویکردهای راهبر شامل حکمروایی روستایی (با التزام به حکمروایی فضایی)، توانمندسازی، نهادگرایی، توسعه مشارکتی، توسعه ظرفیّتی است. بدین ترتیب چارچوب مفهومی شامل دو گروه نظریه‌های بنیادین و رویکردهای راهبردی پشتیبان است که استخوان‌بندی مدل مفهومی را نیز تشکیل می‌دهند. پس از این ساختار و چارچوب نظری، ابعاد و عوامل تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه فضایی روستایی ـ شهری به منظور طرح‌ریزی ساختار سازمان اجرایی مدل مفهومی شامل الگوی ساختار سازمانی مدیریت روستایی روستاهای حریم طرح‌ریزی شده است.

البته شایان توجّه است، این رویکرد مفهومی نیازمند تدقیق گونه‌شناسی فضاهای محلّی ـ منطقه‌ای و گوناگونی عملکرد شهرهای در نظام شبکه شهری همچون کلان شهرها، شهرهای منطقه‌ای، شهرهای مراکز استانی میانی و کوچک است.

شکل ۳. مدل مفهومی مدیریت فضایی روستایی ــ شهری در پیرامون حریم شهرها

۵) نتیجه‌گیری

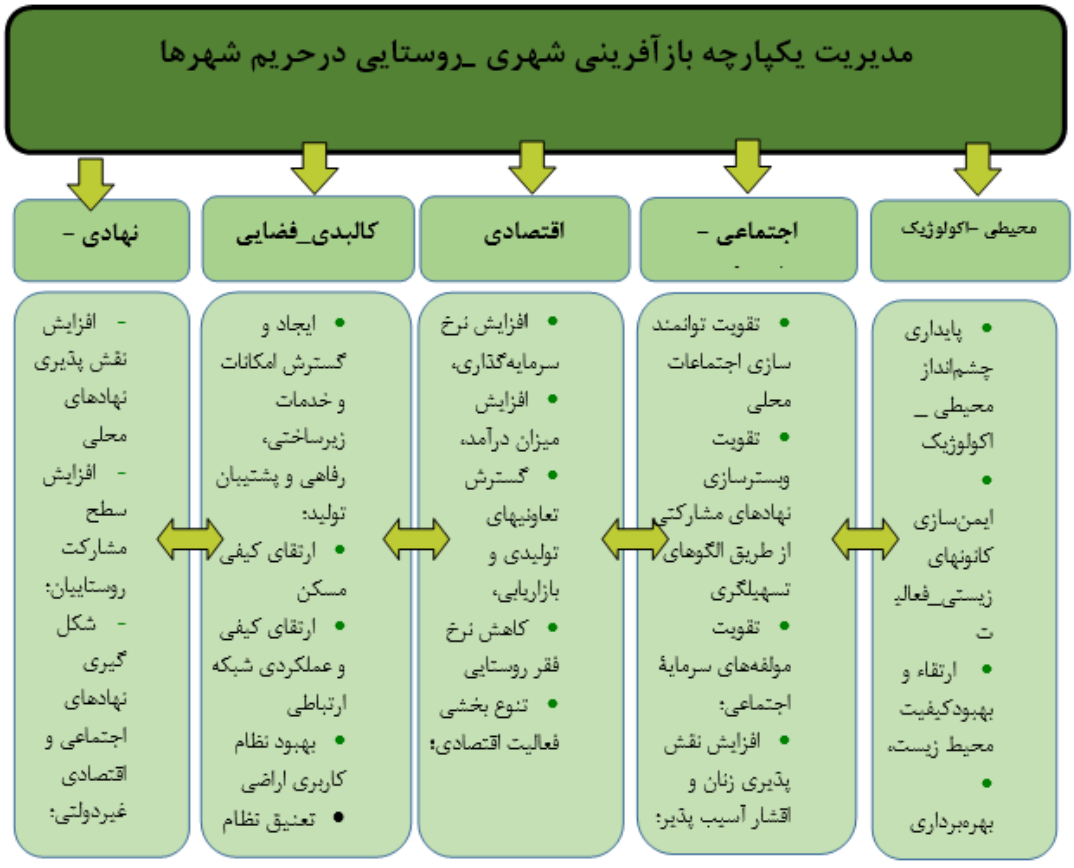
در بازاندیشی به نظام‌ها و الگوهای برنامه‌ریزی توسعه سرزمینی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و به ویژه با ردیابی از تجارب برنامه‌های توسعه در ایران همواره یکی از سیاست‌های غالب توسعه ملّی - منطقه‌ای شهرگرایی شتابان بوده است. در این راستا ارزیابی برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در بیش از

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

هفت دهه از نظام برنامه‌ریزی کشور، حاکی از این نگاه غالب سیاست‌گزاران کلان و برنامه‌ریزان اقتصادی ـ اجتماعی و اعمال مدیریت بخشی متمرکز بازتاب کالبدی ـ فضایی تعمیق نظام شهرنشینی افسار گسیخته از طریق ایجاد شهرهای کوچک که با سیاست تبدیل و ارتقاء سکونتگاه‌های روستایی به شهرها در فضای منطقه‌ای و ملّی را باعث شده است. نتایج ارزیابی اخیر در دهه اخیر (۹۵-۱۳۸۵) حاکی از آن است که به‌طور متوسط در هر ۲۰ روز شاهد شکل‌گیری یک شهر کوچک در نواحی روستایی که به گونه‌ای فروپاشی نظام سکونتگاه‌های روستایی را در پی داشته است. این چنین روند توسعه شهرنشینی و ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی در پیرامون شهرها یکی دیگر از جلوه‌های اجتماعی ـ اقتصادی و کالبدی ـ فضایی متمایز است. این جلوه نامتوازن نظام سکونتگاهی از طریق شکل‌گیری پدیده‌هایی همچون الحاق روستاها به شهرها، خزش شهری (در دهه‌های اخیر خزش روستایی) و به ویژه اسکان غیر رسمی در پیرامون شهرها همراه شده است. نتایج بررسی در این پژوهش حکایت ارپذیرش الگوی مدیریت یکپارچه روستایی درحریم کلان شهرها دارد. پذیرش این الگوی فضایی مستلزم سیاست‌گذاری خرد و کلان است.البته سیاست گذاری کلان و خرد به منظور نظام مدیریت یکپارچه بازآفرینی شهری ـ روستایی درحریم شهرها نیازمند مورد شناسی منطقه ای و محلی است. البته دستیابی به سیاست‌های مطلوب از طریق بسته‌های سیاست‌گذاری اجرایی ـ کاربردی در این محورهای بنیادی ضروری است.

الف) سیاست کلان مدیریت روستاهای حریم شهرها مبتنی بر برنامه‌ریزی فضایی ـ راهبردی از طریق انجام پژوهش‌های آمایش منطقه‌ای با رویکرد طرح پایه آمایش سرزمین.

در این در بخش از سیاست کلان بایستی در چارچوب برنامه‌ریزی فضایی ـ راهبردی درابعاد پنجگانه پایداری سرزمینی موضوعات اساسی بشرح شکل ۴ مورد توجه قرار گیرد.

شکل ۴. سیاست کلان مدیریت روستاهای حریم شهرها مبتنی بر برنامه‌ریزی فضایی ــ راهبردی

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

ب) سیاست کلان اجرایی نظام مدیریت روستاها از طریق بسته‌های سیاست‌گذاری فرابخشی و منطقه‌ای (در چارچوب نظام حکمروایی سرزمینی).

در این بخش سیاست کلان از طریق بسته سیاست‌گذاری حکمروایی سرزمینی ضروری است.

- بازنگری و تدقیق قوانین و مقررات موضوعی در باب اعمال مدیریت شایسته در سطح دستگاه‌های اثرگذار و نهادهای اثربخش در نظام مدیریت سکونتگاه‌های روستایی حریم.
- بازاندیشی در اعمال مدیریت یکپارچه از طریق سازوکارهای مدیریت واحدی سازمانی برای پهنه‌های مدیریت محلّی در ساختار فضایی نظام سکونتگاهی در پیرامون شهرها.
- بازاندیشی مجدد در تدقیق اهداف، مأموریت‌ها، چگونگی اعمال مدیریت یکپارچه فضایی از طریق نظام سیاست‌گذاری برنامه اقدام مشترک به راهبری سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- طرح‌ریزی چگونگی سازمان اجرایی مطلوب برای اعمال مدیریت یکپارچه برای سکونتگاه‌های روستایی حریم شهرها با تأکید بر روستاهای پیرامون (نهاد اجرایی مسئول).

ج) سیاست کلان در حوزه مدیریت فراسازمانی از طریق اعمال نظام مدیریت فضایی (در چارچوب نظام حکمروایی محلی ـ منطقه‌ای).

در طرح‌ریزی سیاست کلان در این حوزه مدیریت فراسازمانی محلّی است. به عبارت روشن در بازتولید سیاست‌ها، اهداف، الگوی برنامه‌ریزی و در نهایت اجراء برنامه‌های، طرح‌ها و پروژه‌های مصوّب، نوچه به نهادهای محلّی اثرگذار و اثربخش در مدیریت محلّی است. در این ارتباط این سیاست‌ها بایستی در دستور کار قرار گیرد

- باز نقش‌پذیری نهادهای با حاکمیّت محلّی همچون شوراهای اسلامی روستا، دهیاران و تشکل‌های مؤثر در اعمال حکمروایی روستایی در سکونتگاه‌های روستایی حریم.
- باز نقش‌پذیری نظام مدیریت دستگاه‌های اجرایی از طریق بهره‌گیری از الگوی تسهیل‌گری برای دستیابی به الگوهای مداخله در نظام توسعه سکونتگاه‌های روستایی حریم.
- طرح‌ریزی ساختار نظام مشارکتی آگاهانه، همه جانبه و پایدار روستانشینان از طریق شکل‌های فعال در صاحبان فعالیّت‌های اقتصادی اثربخش در سکونتگاه‌های روستایی.

۶) منابع

- احمدیان، محمدعلی و قاسمی، مریم (۱۳۹۲). **تحلیلی بر ادغام آبادی‌ها در ساختار کالبدی – فضایی شهرها، (نمونه موردی: مشهد مقدس)**، *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۲(۳)،۱۴۳-۱۶۸.
- احمدی‌پور، زهرا؛ جعفرزاده، حسن و میرزایی، محمدرضا (۱۳۹۳). **تحلیل کارکردی تقسیمات کشوری در اجرای برنامه‌های آمایش سرزمین با تأکید بر ایران**، *مجله برنامه‌ریزی منطقه‌ای*،۱۴(۴)، ۱۲-۱.
- احمدی‌پور، زهرا، رهنما، محمدرحیم و رومینا، ابراهیم (۱۳۹۰). **نقش نظام تقسیمات کشوری در توسعه ملی مورد: ایران**، *مجله مدرس علوم انسانی برنامه‌ریزی و آزمایش فضا*، ۱۵(۲)،۱۷-۳۹ .
- استعلاجی، علیرضا (۱۳۹۱). **بررسی الگوی مدیریت روستایی در ایران با تأکید بر مدیریت محلی و مشارکتی دهیاری‌ها**، *نشریه جغرافیا*، ۱۰(۳۲)،۲۳۹-۲۵۹ .
- اسدی، ایرج و زبردست، اسفندیار (۱۳۸۹). **گونه‌شناسی مناطق شهر - بنیاد در مطالعات شهری و منطقه‌ای: با نظری بر واکاوی مفهوم مجموعه شهری در ایران**،*نشریه هنرهای زیبا*، ۲(۴۳)، ۱۷-۳۰ .
- اسماعیل‌زاده، حسن و مظفر صرافی (۱۳۸۵). **جایگاه حکمروایی خوب برنامه‌ریزی شهری در طرح متروی تهران**، *فصلنامه علمی پژوهشی علوم انسانی مدرس* ۳(۴۸)،۱-۲۸ .

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

- اصغری زمانی، اکبر زادولی خواجه، شاهرخ، زادولی فاطمه و علی بخشی‌زاده، پیام (۱۳۹۲). **ارزیابی میزان تغییرات کاربری اراضی در روستاهای الحاقی به کلان شهر تبریز طی دوره‌ی زمانی ۱۳۹۱-۱۳۸۱ (نمونه موردی: اخماقیه)**. *مجله جغرافیا و مطالعات محیطی*، ۲(۷)، ۲۱-۳۹ .
- افراخته، حسن؛ عزیزپور، فرهاد و جورنییان، محمدرضا (۱۳۹۲). **نقش جریانات فضایی در فرایند خزش روستایی**، *نشریه برنامه‌ریزی کالبدی – فضایی*، ۱(۲)، ۹-۲۴ .
- امیدیان، محسن، طالقانی، غلامرضا ، محمدی، فرشته، فیروزی، جمال و خواستار، حمزه (۱۳۹۴). **تحلیل نقش حکمروایی خوب در ارتقای توسعه انسانی**، *فصلنامه مدیریت دولتی*، ۷(۳)،۴۱۳-۴۳۶ .
- انوری، نعمت‌اله ودریاماری، سیدجمال‌الدین (۱۳۹۷). **بررسی مسائل مدیریتی حریم کلان‌شهر تهران در ارتباط با روند فعلی و آنی تحولات کالبدی و جمعیتی**، نشریه فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۰(۲)، ۲۱۵-۲۳۸ .
- ایراندوست، کیومرث (۱۳۸۹). **سکونتگاه‌های غیررسمی و اسطوره حاشیه‌نشینی**، تهران :انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- ایمانی جاجرمی، حسین و عبدالهی، مجید (۱۳۸۸). **بررسی تحولات مدیریت روستایی در ایران از مشروطیت تا زمان حاضر**، تهران، *نشریه راهبرد*، ۱۸(۳)،۲۲۱-۲۴۱ .
- ایمانی شاملو، جواد؛ رفیعیان، مجتبی و داداش‌پور، هاشم (۱۳۹۵). **سوادگری شهری و واگرایی فضایی**، *فصلنامه ژئوپلتیک*، ۱۲(۱)،۱۰۴-۱۳۵.
- بحرینی، سیدحسین و طبیبیان، منوچهر (۱۳۷۷). **مدل ارزیابی کیفیت محیط زیست شهری**، *نشریه محیط‌شناسی*، ۲۴(۲۱)،۴۱-۵۶.
- بحیرایی، حمید؛ کارگر، بهمن ، سرور، رحیم، فرجی راد، عبدالرضا (۱۳۹۵). **تحلیل راهبردی تحولات فضایی – کارکردی در پهنه حریم جنوبی کلان‌شهر تهران (مطالعه موردی: شهرستان‌های ری و اسلامشهر**، *مجله اطلاعات جغرافیایی (سپهر)*، ۲۵(۹۸)، ۵۷-۷۲ .
- بدری، سیدعلی، رضوانی، محمدرضا، خدادای، پروین (۱۳۹۸). **تحلیل محتوای کیفی سیاست‌های فضایی توسعه روشنایی کشوری پس از انقلاب اسلامی**، نشریه برنامه‌ریزی فضایی، ۹(۱)،۱-۲۴.
- برک پور، ناصر، اسدی، ایرج و بصیرت، میثم (۱۳۹۶). **گونه‌شناسی حریم و تجربیات جهانی برنامه‌ریزی و مدیریت آن**، *نشریه دو ماهنامه شهرنگار*، ۵۶(۱۸)،۱۷-۳۸.
- بنیادی، ناصر واحمدی، بهمن (۱۳۹۷). **تدوین راهبردهای اساسی به منظور پایش تغییرات کالبدی در مناطق شهری کشور**، *نشریه دانش شهرسازی*، ۲(۳)،۵۷-۷۰.
- پوراحمد، احمد، فرهودی، رحمت‌الله، زیاری، کرامت‌الله، سلیمانی، محمد و فرجی علائی، امین (۱۳۹۲). **بررسی الگوی توسعه متعادل منطقه‌ای، با تأکید بر روابط شهر و روستا، مورد منطقه قزوین**، *نشریه جغرافیا*، ۱۱(۳۹)، ۵۳-۷۷.
- پورطاهری، مهدی، باقری سرنجیانه، ناصر و رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۹۱). **ارزیابی قابلیت دسترسی به نظام حمل و نقل و نقش آن در توسعه سکونتگاه‌های روستایی**، *فصلنامه مدرس علوم انسانی*، ۱۶(۴)،۸۹-۱۱۰.
- تقیلو، علی اکبر و عبداله عبدالهی (۱۳۹۲). **توسعه کشاورزی با تأکید بر مناسبات شهر و روستا**، مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی، *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۲(۱)،۲۹-۵۰.
- توفیق، فیروز (۱۳۸۴). **آمایش سرزمین، تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران**، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- جاسبی، جواد و نفری، ندا (۱۳۸۷). **طراحی الگوی حکمرانی خوب برپایه سیستم‌های باز**، *نشریه علوم مدیریت ایران*، ۱۰(۳۸)،۸۵-۱۱۷.
- جباری، حبیب، ثامنی، امیر و ابراهیمی خوسفی ، محسن (۱۳۹۶). **تبیین الزامات تدوین سند ملی آمایش سرزمین از منظر توسعه کالبدی**، *نشریه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی*، ۲(۲)،۷۵-۹۲.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

- جلالیان، حمید، ضیائیان، پرویز، دارویی، پرستو وکریمی، خدیجه (۱۳۹۲). **تحلیل خزش شهری و تحولات کاربردی اراضی (مطالعات تطبیقی شهرهای ارومیه و اصفهان)**، *نشریه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی*، ۲(۴)، ۷۳-۹۸.
- حاجی‌پور، خلیل (۱۳۸۵). **برنامه‌ریزی محله مبنا رهیافتی کارآمد در ایجاد مدیریت شهری** پایدار، تهران، *نشریه هنرهای زیبا*، ۲۶(۱)،۳۷-۴۶.
- حیدری ساربان، وکیل (۱۳۹۸). **ارزیابی الگوی مدیریت محلی روستایی مبتنی بر شاخص‌های حکمروایی خوب**، *نشریه جغرافیا و توسعه*، ۱۷(۵۷)،۱۳۳-۱۵۴.
- خوش‌فر غلامرضا، شایان، محسن و خدادای، مهدی (۱۳۹۸). **تحلیلی بر عملکرد مدیریت روستایی با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی خوب**، *فصلنامه مطالبات توسعه اجتماعی*، ۷(۴)،۹-۳۵.
- دانشیور، زهره (۱۳۸۵). **تحلیل نابرابری فضایی در محیط‌های پیراشهری**، نشریه هنرهای زیبا، ۲۸(۴) ،۵-۱۴ .
- دربان آستانه، علیرضا (۱۳۹۴). **چالش‌های استقرار مدیریت روستایی در روستاهای کوچک و پراکنده**، پژوهش‌های روستایی، ۶(۱)،۲۰۹-۲۳۲ .
- دربان آستانه، علیرضا ورضوانی؛ محمدرضا (۱۳۹۴). **مبانی مدیریت روستایی**، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- دربان آستانه، علیرضا ، محمدرضا رضوانی، مطیعی، سیدحسن و بدری، سیدعلی (۱۳۸۸). **سنجش و عوامل مؤثر بر حکمروایی روستایی در حکومت‌های محلی (مطالعه موردی: شهرستان قزوین)**، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۷۳ (۳)،۹۹-۱۱۸ .
- ربانی، رسول ، زهرا طاهری و روستا، زهرا (۱۳۹۰). **بررسی علل انگیزه‌های مهاجرت معکوس و تأثیر آن بر توسعه اجتماعی و اقتصادی (مطالعه موردی: مهاجران تنکابن و رامسر)**، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۲(۵) ، ۸۳-۱۰۸.
- رحمانی فضلی، عبدالرضا وپریشان، مجید (۱۳۸۷). **تحولات ساختاری کارکردی پس از تبدیل نقاط روستایی به شهر (مورد مطالعه شهر کانی سور شهرستان بانه)**، نشریه علوم جغرافیایی، ۹(۷)،۱۰۱-۱۲۸ .
- رحمانی فضلی، عبدالرضا ، منشی زاده، رحمت اله ،رحمانی، بیژن و علیپوریان، جهانبخش (۱۳۹۶). **تحلیل جایگاه مدیریت روستایی مبتنی بر رویکرد حکمروایی خوب در توسعه پایدار روستایی، مطالعه موردی: مقایسه بخش مرکزی کوهدشت و بخش لواسانات شمیرانات**، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۶(۲)، ۱۵۲-۱۳۳.
- رضازاده، راضیه ، محمدی آیدغمیش، فاطمه و رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۲). **توسعه اجتماع محلی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های مشارکتی در رویکرد دارایی مبنا**، فصلنامه باغ نظر، ۱۶(۲)،۳۷-۵۵ .
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۱). **تحلیل الگوهای روابط و مناسبات شهر و روستا در نواحی روستایی اطراف تهران**، پژوهش‌های جغرافیایی ۴۳(۳)،۸۱-۹۴
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، سجاسی قیداری، حمدالله و غیالی، جمشید (۱۳۸۶). **نگرشی نو به مدیریت روشنایی با تأکید بر نهادهای اثرگذار**، فصلنامه روستا و توسعه، ۱۰(۲)،۱-۳۰.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ خلیفه، ابراهیم؛ پورطاهری، مهدی؛ رحمانی فضلی، عبدالرضا (۱۳۹۵). **تحلیل الگوی مدیریت برنامه‌ریزی فضایی مناطق روستایی ایران**، نشریه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۰(۳)، ۶۱-۱۰۲ .
- رهنما، محمدرحیم، خاکپور، براتعلی و عباس‌زاده، غلامرضا (۱۳۹۴). **بررسی تأثیر قانون تعاریف محدوده و حریم بر ساختار کالبدی – فضایی آینده شهرها**، نشریه مدیریت شهری، ۱۴(۴۰)،۳۶۳-۳۸۰.
- ریاحی، وحید، افراخته، حسن و صالح‌پور، شمسی (۱۳۹۸). **تحلیل عوامل مؤثر بر الحاق سکونتگاه‌های روشنایی مبتنی بر چارچوب تصمیمات کشوری**، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۹(۳۳) ۱۴۲-۱۶۰ .
- زبردست، اسفندیار و خلیل حاجیپور (۱۳۸۸). **تبیین فرایند شکل‌گیری، تکوین و دگرگونی. مناطق کلانشهری**، پژوهشهای جغرافیایی، ۱۸(۶۹)۱۰۵-۱۲۱.
- زنگنه شهرکی، سعید (۱۳۹۲). **فرایند تبدیل نقاط روستایی به شهر در مقیاس ملی و پیدایش پدیده‌ی خام شهرها**، پژوهش‌های روستایی، ۴(۳) ۵۳۵-۵۵۷ .

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

- سرایی، محمدحسین و محمد اسکندری ثانی (۱۳۸۶). **تبدیل روستاهای بزرگ به شهرهای کوچک و نقش آن در تعادل‌بخشی ناحیه‌ای موردشناسی: ریوش شهرستان کاشمر**، فصلنامه جغرافیا و توسعه، ۵(۱۰)،۱۶۵-۱۸۲ .
- سعیدی، عباس (۱۳۸۴). **ناکارآمدی ساختاری – کارکردی نظام‌های فضایی ناحیه‌ای مورد ناحیه ناعملک (شرق خوزستان)**، نشریه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، دانشگاه فردوسی مشهد، ۵(۳)،۴۱-۶۰.
- سعیدی، عباس (۱۳۹۲). **پیوستگی توسعه روشنایی – شهری در قالب منظومه‌های روشنایی**، نشریه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۲(۴)،۱۱-۲۰ .
- سعیدی، عباس و جواد مکانیکی (۱۳۸۷). **دگرگونی روابط شهر و روستا با تأکید بر فعالیت‌های اقتصادی**، جغرافیا – نشریه علمی، پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران، ۶(۱۷)، ۷۱-۹۰.
- سعیدی، عباس، رحمانی فضلی، عبدالرضا و عزیزپور، فرهاد و بیات، مصطفی (۱۳۹۲). **تحلیل ساختار فضایی ناحیه خمین با تأکید بر برنامه‌ریزی فضایی**، نشریه اقتصاد فضا و توسعه روشنایی، ۶(۳) ۴۱-۵۸.
- سعیدی، عباس، طالشی، مصطفی و ضیاء نوشین، محمدمهدی (۱۳۹۶). **تحلیل شبکه سازمانی مؤثر بر خزش روشنایی در سکونتگاه‌های روستایی**، نشریه پژوهش‌های روستایی، ۸(۳) ۱۲۵-۱۴۶.
- شرفی، فاطمه و صفرپور، ابوالحسن (۱۳۹۸). **تحلیل فضایی نگرش دهیاران به ابعاد توسعه در روستاهای حریم شهر**، نشریه جغرافیا و روابط انسانی، ۱(۴)،۴۱۲-۴۳۶ .
- شفیعی ثابت، ناصر (۱۳۹۳). **پیوندهای روستایی – شهری، شبکه بازارهای دوره‌ای و توسعه ناحیه‌ای**، نشریه آزمایش سرزمین، ۶(۲)، ۱۲۸-۱۴۰ .
- شمس‌الدینی، علیو جمینی، داود (۱۳۹۵). **ارزیابی عملکرد نهادهای متولی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد تعاملات ساختاری (مورد مطالعه، شهرستان جوانرود)** جغرافیا و توسعه، ۱۰(۴۳)،۳۵-۵۰ .
- شیخی، محمد و شبستر، محسن (۱۳۹۷). **آسیب‌شناسی مدیریت یکپارچه حریم کلان‌شهر تهران**، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۳(۴)، ۱-۲۳ .
- صرامی، حسین (۱۳۸۴). **مرکز پیرامون و رابطه شهر و روستا**، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۰(۷۷)،۱۰۰-۱۱۲.
- صفایی پور، مسعود، منصوریان، حسین و کیومرثی، علی (۱۳۹۶). **بررسی اثرات عینی و ذهنی الحاق روستا به شهر (مطالعه موردی: روستاهای پیرامون شهر نورآباد، استان لرستان)**، مجله پژوهش‌های روستایی، ۸(۱)،۱۲۲-۱۳۷ .
- ضرابی، اصغر و موسوی، میرنجف (۱۳۸۸). **بررسی کارکرد شهرهای کوچک در نظام شهری و توسعه منطقه‌ای، مطالعه موردی: استان یزد**، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، اصفهان، ۲۰(۲)،۱-۱۸ .
- طالب، مهدی، ایمانی جاجرمی، حسین و سلمانوندی، شاپور (۱۳۹۴). **مطالعه تحول تمشیت امور روستا از مهارگری تا تمرکز در دوران قبل از اصلاحات اراضی**، نشریه توسعه محلی، ۷(۲)،۱۹۹-۲۲۰.
- طالشی، مصطفی (۱۳۹۸). **سیاست تمرکزگرایی و ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی در پیرامون کلان‌شهر تهران**، نشریه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۸(۲۸)،۱۳۳-۱۵۶ .
- طالشی، مصطفی و امیر فخریان، مصطفی (۱۳۸۷). **ساماندهی کاربری‌های شهری در ورودی کلان‌شهرهای منطقه‌ای**، نشریه علمی - تخصصی جغرافیا، انجمن جغرافیایی ایران، ۶(۱۸و ۱۹)،۹۹-۱۱۹.
- طالشی، مصطفی، دربان آستانه، علیرضا و موسوی، سید عارف (۱۳۹۶). **تبیین الگوی فضایی حکمروایی خوب روستایی پیرامون کلان‌شهر کرج**، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۵(۴)،۵۸۵-۶۰۶ .
- طالشی، مصطفی و رحیمی‌پور، محمدعلی (۱۳۹۷). **پایش و شبیه‌سازی الگوی پوشش زمین در نواحی روستایی شرق گیلان با بهره‌گیری از مدل ترکیبی زنجیره مارکوف و سلول‌های خودکار**، فصلنامه فضای جغرافیایی، ۱۸(۶۱)،۲۹۵-۳۱۶.
- طالشی، مصطفی، سلطانی مقدس، ریحانه، غفاری، سیدرامین و کرمی‌فر عصمت، (۱۳۹۵). **واکاوی تأثیر ساختار اقتصادی محصولات زراعی بر پیوندهای روستاشهری (مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان دزفول**، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۵(۲)،۱۹۵-۲۱۲.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

- طالشی، مصطفی و ضیاءنوشین، محمد (۱۳۹۶). **تحولات کالبدی ناشی از خزش روستایی در سکونتگاه‌های روستایی پیرامون همدان،** نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۷(۱)،۱۴۱-۱۶۰.
- طالشی، مصطفی و امیرفخریان، مصطفی (۱۳۹۰). **ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی و آینده حاشیه‌نشینی در استان خراسان رضوی،** جغرافیا فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران، ۹(۲۹)،۸۳-۱۰۷.
- طالشی، مصطفی و ملکی، جعفر (۱۳۹۸). **الگوی پایش تحولات نظام کاربری اراضی در پیرامون شهر سقز با بهره‌گیری از تصاویر ماهواره‌ای لندست،** نشریه برنامه‌ریزی منطقه‌ای قشم، ۹(۳۴)،۸۰۷-۸۱۹.
- ظاهری، محمد و رحیمی پور، بهاره (۱۳۹۳). **بررسی عوامل تأثیرگذار بر تغییرات کارکردی سکونتگاه‌های روستایی حوزه نفوذ کلان‌شهرها (مطالعه موردی: روستاهای بیرق، هروی، حاج عبدال و دیزج لیلی خانی واقع در دره لیقوان استان آذربایجان شرقی)**، مجله مسکن و محیط روستا، ۳۳،(۱۴۶)،۱۲۱-۱۳۹.
- عزیزی، محمدمهدی ، یارمحمدی، سیما (۱۳۹۳). **تأثیر تقسیمات کشوری جدید بر پراکنده روبی شهری (مطالعه موردی: شهر بجنورد)**، نشریه هنرهای زیبا، ۱۹،(۲)۱۰۳-۱۱۶ .
- علیزاده، کتایون، هجرتی، محمدحسن و احمدآبادی، محمد (۱۳۹۲). **بررسی روابط متقابل شهر و روستا (نمونه موردی: روستاهای دهستان عشق آباد با شهر نیشابور)**، چشم‌انداز جغرافیایی در مطالعات انسانی، ۸(۲۴)،۱۱۸-۱۳۱.
- عنابستانی، علی اکبر و صادقی، فخری (۱۳۹۳). **بررسی عوامل مؤثر بر گرایش روستاییان به ادغام روستاها در یکدیگر و ایجاد شهرهای جدید (مطالعه موردی: روستاهای پیرامون شهر بناب)**، مجله علمی – پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، ۴(۱)،۲۵-۴۲.
- فیروزنیا، قدیر، موسی کاظمی، سیدمهدی و صادقی طاهری، اعظم (زمستان ۱۳۹۰). **تحلیل تأثیر فاصله در میزان ادغام روستاهای الحاقی به شهر (مطالعه موردی: روستاهای الحاقی در شهر کاشان)**، مجله پژوهش‌های روستایی، ۲(۴)،۱۲۳-۱۵۱.
- قادر مرزی، حامد، زارع ممقانی، بیتا و زیاری، کرامت اله (۱۳۹۲). **ارزیابی کیفیت محیط مسکونی روستاهای ادغام شده در شهر سنندج مورد: روستاهای حسن آباد و نایسر**، مجله اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۲(۳)،۳۹-۵۶.
- قدیری معصوم، مجتبی، چراغی، مهدی و رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۴). **اثرات و روابط اقتصادی شهر و روستا بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی مورد، شهرستان زنجان**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۴(۱۴)،۶۹-۸۵.
- قرخلو، مهدی،کلانتری خلیل آبادی، حسین و اسکندری نوده، محمد (۱۳۸۷). **بررسی دگرگونی در ساختار کالبدی و معماری روستاها و تشکیل روستا شهر (مورد، آلارد و پرندک)**، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴(۳)،۵۳-۷۰.
- کلانتری، محسن، یزدان نیا، کیومرث و نوری، نوری (۱۳۹۴). **تحلیل ساختار فضایی جهت سکونتگاه‌های شهری و روستایی**، نشریه پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۲(۳)،۱۶۵-۱۹۰.
- محمدی یگانه، بهروز و حسین زاده، اکبر (۱۳۹۲). **نقش عملکردی روستا – شهر در توسعه روستاهای پیرامونی (مورد مطالعه، شهر زرین‌رود، شهرستان خدابنده)**، فصلنامه علمی – پژوهشی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۳(۱۱)،۵۵-۶۴.
- محمدی، جمال، خالق‌پناه، کمال و زارع، معصومه (۱۳۹۲). **شهری شدن روستاها و قضایی شدن مناقشات، مطالعه‌ای در تجربه مناقشه و حل مناقشه در فضای روستایی – شهری**، توسعه روستایی، ۵(۲)،۷۵-۱۰۲.
- مطیعی لنگرودی، سید حسن، خسروی مهر، حمیده و طورانی، علی (۱۳۹۳). **اثرات روابط اقتصادی شهر و روستا بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی، مورد، دهستان چهل چای در شهرستان مینودشت**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۳(۱۰)،۱۹-۴۲.
- میرزایی قلعه، فرزاد، کلانتری، بهرنگ ، مولایی ، محمد و عزمی، آنیژ (۱۳۹۲). **تحلیل روابط متقابل شهر و روستا در میزان توسعه‌یافتگی روستاهای دهستان حومه، شهرستان هرسین**، مسکن و محیط روستا، ۳۲(۱۴۳)،۸۹-۱۰۹.
- نجفی کانی، علی اکبر، صادقی، نوشین و رحمانی، مریم (۱۳۹۲). **چالش‌ها و راهبردهای توسعه فضایی روستاهای الحاقی به شهر گرگان**، مجله اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۳(۵)،۱۰۱-۱۱۸.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

- نوری کرمانی، علی، محمدپور سیما و علیزاده میناآباد، فرشید (۱۳۹۴). **مدیریت شهری و تعارض ناشی از الحاق نقـاط روستایی به محدوده شهرها**، نشریه پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۴۷(۱)،۱۱۹-۱۲۹.
- یاری حصار، ارسطو، بوچانی، محمدحسین ، مهدوی، داود وپریشان، مجیـد (۱۳۹۲). **تدوین راهبردهای توسعه مدیریت روستایی ایران با استفاده از رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک**، نشریه پژوهش‌های روستایی، ۴(۴)،۶۹۱-۷۱۴.
- Abdoulaye, Kaba (2004). **Research Trends in the Humanities: Analysis of Masterr's Theses at the International Islamic University Malaysia**. Malaysia journal of Library & information science, 9 , 59-68.
- Adell, G. (1999), T**heories and models of the peri-urban interface: A changing conceptual landscape, DPU**, Strategic Environmental Planning and Management (SEPM) for the Peri-Urban Interface (PUI) Research Project, London, www.ucl.ac.uk/dpu/pui, accessed in 2005/11/15.
- Allen, A (2003), **Environmental planning and management of the peri-urban interface: Perspectives on an emerging field**, Environmental Planning & Management, Vol.15, No.1, PP.135-47.
- Allen, A. & Davila, G. (2005), **Mind the gap- Bridging the rural-urban divide, insights**, DPU, London, www.ucl.ac.uk/dpu/pui, accessed in 2005/12/4.
- Allen, A. (2003), **Environmental planning and management of the peri-urban interface: perspectives on an emerging field**, Environmental & Urbanization, Vol. 15, No.1
- Allen, A., da Silva, N & Corubolo, E (1999) , **Environmental problems and opportunities of the peri-urban interface and their impact upon the poor, DPU**, SEPM for the PUI Research Project, London, www.ucl.ac.uk/dpu/pui, accessed in 2005/11/15 .
- Amoateng, P., Cobbinah, B. P., & Owusu- Adade, K. (2013). **Managing Physical Development In Peri-urban Areas of Kumasi**, Ghana: A Case of Abuakwa. Journal of Urban and Environmental Engineering. p.96-109. doi: 10.4090/juee.2013.v7n1.096109.
- Andersson, A, (2002), **the Bright Lights Grow Fainter-Migration, Livelihoods and a Small**. Town in Zimbabwe. Almkvist och Wiksell, Stockholm.
- Andersson, Agnes, (2015), **Urbanization and linkages to smallholder farming in sub-Saharan Africa: Implications for food security**, Global Food Security, Volume 4, pp 1˚7..
- Atkinson, A. (1999), **Principles and components of a strategic EPM process relevant to the peri-urban interface (PUI), DPU**, SEPM for the PUI Research Project, London, www.ucl.ac.uk/dpu/pui, accessed in 2005/11/15.
- Atkinson, R (2004). **The new urban governance and urban regeneration: managing community participation**, Journal of Rural Management, 5(8), 29-55.
- Beauchemin, C (2011) "**Rural-Urban migration in West Africa: towards a reversal? Migration trends and economic situation in Burkina Faso and Coted**, Ivories, Space and Place, 17: 47-72..
- Brown, D. L., & Schucksmith, M. (2016). **A new lens for examining rural change**. European Countryside, 8(2), 183-88. doi: 10.1515/euco-2016-0015
- Bryant, C. R. (1995), **The rule of local actors in transforming the urban fringe**, Journal of Rural Studies, Vol. 11, No. 3
- Carlson, T., & Dierwechter,Y. (2007). **Effects of urban growth boundaries on residential development in Pierce County**, Washington. The Professional Geographer, 59(2), 209–220.
- Courtney. P, Mayfield. L, Tranter. R, Jones., & P, Errington. A, (2007), **Small towns as 'sub-poles' in English rural development: Investigating rural–urban linkages using sub-regional social accounting matrices**, www.elsevier.com/locate/geoforum.
- Delgado, J. and Angeles, G. (2004), **The rural-urban interface: A territorial approach to the fragmentation of urban sprawl**, Dela 21- University of Ljubljana Publication, Ljubljana: www.ff.uni-lj.si, accessed in 2005/11/15.
- Errington, A. (2010), **The peri – urban fringe: Europe's forgotten rural areas**, Journal of Rural Studies, Vol. 10, No. 4
- Fisher, T. (2003), **Differentiation of Growth Processes in the Peri-urban Region, An Australian Case Study"**, Urban Studies, Vol. 40, No. 3, PP.551-565..
- Ganapathy S., Duffy S.B. and Getz, C. (2005). **A framework for understanding food insecurity: An anti-hunger approach**, a food systems approach. The Center for Weight and Health College of Natural Resources University of California, pp 9-15.
- Garr, D. (1996), **Expectative land right, house consolidation and cemetery squatting: some perspectives from central Gava**,. World Development, Vol.24, No.12, pp. 1925-1933.
- Gerbens-Leenes, P.W., Nonhebel, S. and Krol, M.S. (2010). **Food consumption patterns and economic growth: Increasing affluence and the use of natural resources**. Appetite 55:pp 597-608.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

- Hughes, D. & Litz, V. (1996), **Rural – Urban Economic Linkages for Agriculture and Food, Processing in the Mpnroe, Louisiana**, Functional Economic Area, journal of Agriculture and Applied Economic.
- Iaquinta, D.L. & Drescher, A.W. (2000), **Defining Peri urban: Understanding rural-urban linkages and their connection to institutional contexts**, presented at the Tenth World Congress, IRSA, Rio, http://www.fao.org/DOCREP/003/X8050T/x8050t02.htm#P13_2357, accessed in 2005/11/19.
- Kardos, M (2013). **The reflection of good governance in sustainable development strategies**. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 5 (8), 1166-1173.
- Kirk, M.(2004a), **Land Management in Urban and Peri-Urban Areas**, World Bank Group-Land Policy and Administration: www.inweb18.worldbank.org/ESSD/essdext.nsf, accessed in 2006/10/27.
- Kirk, M.(2004b), **Ensuring Efficient Land Management in Peri-urban Areas**, (PPT) World Bank Group – Land Policy & Administration, www.inweb18.worldbank.org/ESSD/essdext.nsf, accessed in 2005/11/15.
- Kontgis, C., Schneider, A., Fox, J., Saksena, S., Spencer, H. J., & Castrence M. (2014). **Monitoring peri-urbanization in the greater Ho Chi Minh City metropolitan area**. Applied Geography, 53, 377-388.
- Kontouly,T., and R. Vogeslang (1988) "**Explanations for the intensification of counter urbanization in Federal Republic of Germany**, Prof Georg, 40: 42-53.
- Lockaby, B.J. et al. (2005), **Interdisciplinary research at the urban-rural interface: The West Ga project**, Urban Ecosystems, Vol.8, PP.7-21.
- Owusu, George. (2005). "**The role of district capitals in regional development: Linking Small Towns, Rural-urban Linkages and Decentralization in Ghana**" .Ph.D. Thesis. Department of Geography .Faculty of Social Sciences and Technology Management. Norwegian University of Science and Technology. http://www.cgdev.org..
- Tacoli, C. (1998a), **Rural-urban interactions: A guide to the literature**, Environment and Urbanization, Vol.10, No.1, IIED, London.
- Tacoli, C. (1998b) , **Beyond the Rural-Urban Divide**, Environment and Urbanization, Vol.10, No.1, IIED, London.
- Tacoli, C. (1999), **Understanding the opportunities and constraints for low-income groups in the peri-urban interface: The contribution of livelihood frameworks**, DPU, SEPM for the PUI Research Project, London, www.ucl.ac.uk/dpu/pui, accessed in 2006/11/20.
- Tacoli, C. (2003) , **The links between urban and rural development**, Environment and Urbanization, Vol.15, No.1, IIED, London.
- Tacoli. Cicilia, (2003), **Linkage between urban and rural development**, Environment and Urbanization, Vol 15 no 2, pp 3-12.
- Taghilo, AA and A. Abdullahi, (2014), **Agricultural development with an emphasis on relations urban and rural areas: A case study in East Azerbaijan province**, Economy of space and Rural Development Journal, Vol. II, No. 1
- Taleshi, Mostafa, (2009), **Informal Settlements and Sustainable Urban Development Case Study: Metropolis of Mashhad in Northeastern of Iran**, World Applied Sciences Journal 7 (10): 1235-1238
- Taleshi, Mostafa. and Mohamamadi, Azizeh. (2012). "**The role of small town in instability of rural development- case study of small towns of Babol County in Northern Iran**". Journal of Basic and Applied Scientific Research. Volume 2. No 7: 6795-6800.
- Thompson, W (1968) **Internal and external factors in the development of urban economies**, Issues in urban economics, Baltimore: Hopkins University Press.
- UNDP/UNCHS, (1995), **Rural-Urban Linkages: Policy Guidelines for Rural Development**, paper prepared for 23 rd meeting of the ACC Sub-committee on Rural Development, UNESCO, Paris.
- United Nations Population Fund. (2007). **State of World Population. Unlashing the Potential of Urban Growth**. New York. UNFPA..
- Winarso, H., Hudalah, D., & Firman, T. (2015). **Peri-urban transformation in the Jakarta metropolitan area**. Habitat International, 49, 221–9. doi: 10.1016/j.habitatint.2015.05.024
- Wu, J., Jenerette, G. D., Buyantuyev, A., & Redman, C. L. (2011). **Quantifying spatiotemporal patterns of urbanization: The case of the two fastest growing metropolitan regions in the United States**. Ecological Complexity, 8(1), 1–8. doi: 10.1016/j.ecocom.2010.03.002
- Yu, A. T. W., Wu, Y., Shen, J., Zhang, X., Shen, L., & Shan, L. (2015). **The key causes of urban-**

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]

rural conflict in China. Habitat International, 49, 65–73. doi: 10.1016/ j. habitatint. 2015.05.009

- Zewdu, Getnet. and Malek, Mehrab. (2010). **Implications of Land Policies for Rural-urban Linkages and Rural Transformation in Ethiopia**, Development Strategy and Governance Division, International Food Policy Research Institute Ethiopia Strategy Support Program 2, Ethiopia Strategy Support Program (ESSP), paper NO. 15. http://reliefweb.int/.
- Źróbek-Różańska, A., & Zadworny, D. (2016). **Can urban sprawl lead to urban people governing rural areas? Evidence from the Dywity Commune**, Poland. Cities, 59, 57–65. doi: 10.1016/j.cities. 2016.06.003.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.1.7]